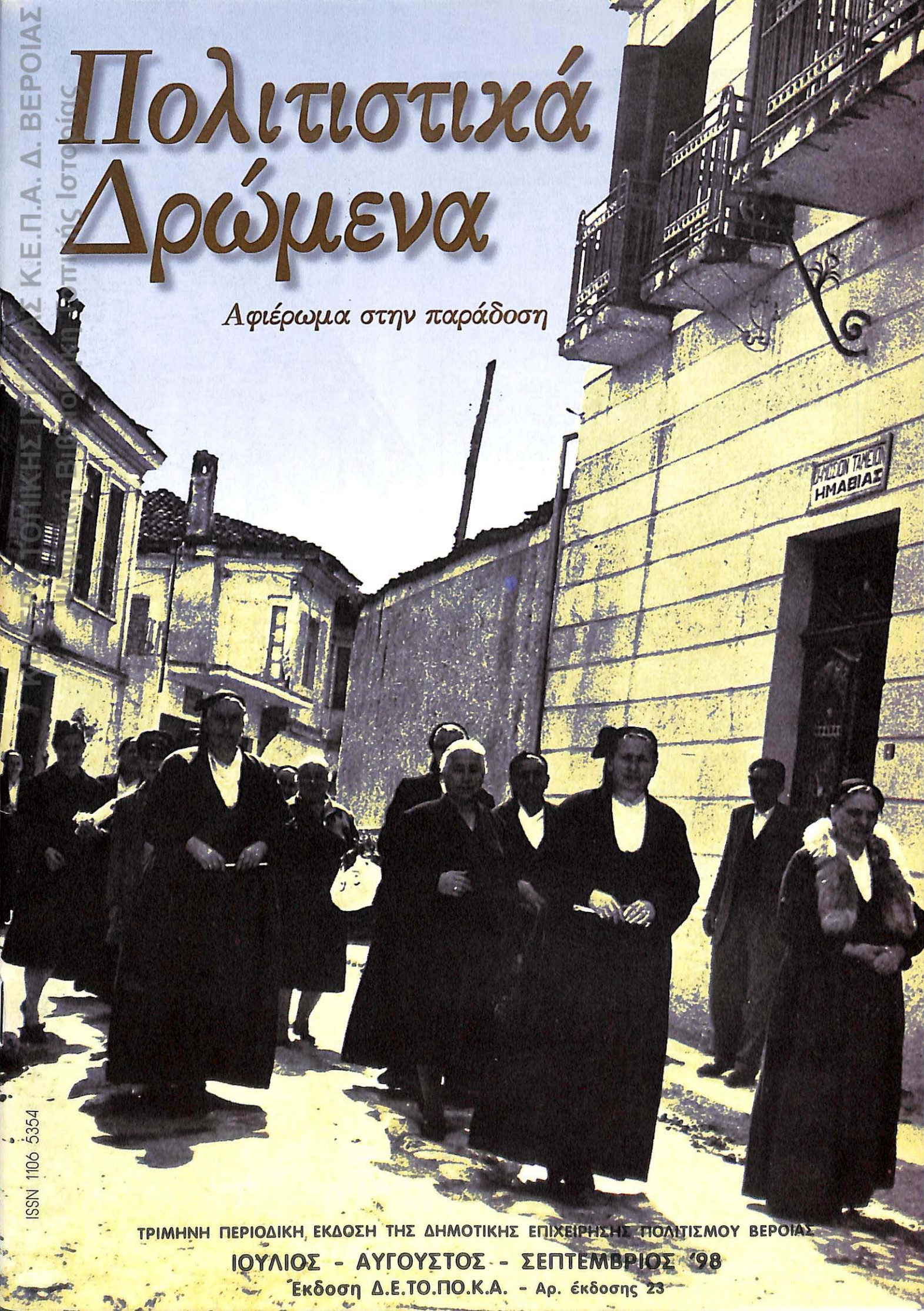

Πολιτιστικά Δρώμενα

Αφιέρωμα στην παράδοση

ISSN 1106 5354

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ '98

Έκδοση Δ.Ε.ΤΟ.ΠΟ.Κ.Α. - Αρ. έκδοσης 23

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

πρόεδρος
ΚΥΡΙΑΖΗΣ ΚΟΛΒΑΤΖΗΣ

αντιπρόεδρος
ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΙΟΝΙΔΗΣ

μέλη
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΟΦΙΑΝΙΔΗΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΔΡΑΓΚΟΛΑΣ
ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΖΥΓΟΥΛΙΑΝΟΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΡΟΥΖΙΔΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΡΑΤΣΙΔΗΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

διευθυντής
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ
λογιστήριο
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΡΑΤΣΙΔΗΣ
προγραμματισμός
ΧΑΡΟΥΛΑ ΟΥΣΟΥΑΤΖΟΓΛΟΥ
ΣΟΦΙΑ ΧΙΟΝΙΔΟΥ
γραμματεία
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΕΡΡΟΣ
τεχνική υποστήριξη
ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΤΑΝΤΖΟΣ
ηλεκτρολόγος
ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
βιβλιοθηκονόμος
ΒΟΥΛΑ ΚΟΤΣΑΛΟΥ
γενικών καθηκόντων
ΜΗΝΑΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Διεύθυνση - Γραμματεία:
Α. Αντωνιάδη 19, 591 00 Βέροια, τηλ. (0331) 22967, 62548 Fax 27914
ΑΝΤΩΝΙΑΔΕΙΟΣ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΩΝ
Α. Αντωνιάδη 19, τηλ. 62548
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ «ΘΕΑΝΩ ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ»
Θ. Ζωγιοπούλου 3, τηλ. 24879
ΑΙΘΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ «ΟΛΓΑΝΟΣ»
Ολγάνου 19, 28277
ΣΥΝΟΙΚΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ
10^ο Δημοτικό Σχολείο - Καλλιθέα

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΕΡΟΙΑΣ

Διεύθυνση - Γραμματεία:
Μητροπόλεως 40, 591 00 Βέροια, τηλ. (0331) 74433 Fax 74443

Ετήσια συνδρομή (4 τεύχη):
3.000 δρχ. για Νομικά Πρόσωπα, Οργανισμούς
1.500 δρχ. για Φυσικά πρόσωπα

Τιμή τεύχους: 500 δρχ.

Ηλεκτρονική επεξεργασία περιοδικού:
«Κλίμαξ», Αγ. Δημητρίου 3 τηλ.-fax (0331) 24984
Εκτύπωση:

TYPE PRESS Ν. Καραμανλίδης, Ν. Νικομήδεια τηλ. (0331) 90234

Εξώφυλλο:
Παλιές Βεροιώτισσες,
από το βιβλίο του Ν. Μουτσόπουλου
«Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Βέροιας»

Πολιτιστικά Δρώμενα

Τρίμηνη Περιοδική Έκδοση
της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού
Δήμου Βέροιας
Αρ. Έκδοσης 23
Υπεύθυνος Έκδοσης:
Γιάννης Καμπούρης

Αφιέρωμα στην παράδοση

5	Η ΒΕΡΟΙΑ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ
<i>Θωμάς Λιόλιος</i>
8	ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ
<i>Μανώλης Βαλσαμίδης</i>
15	ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΦΟΛΚΛΟΡ
<i>Γιώργος Μελίκης</i>
22	ΒΕΡΟΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΑΥΡΙΟ
<i>Γιάννης Καμπούρης</i>
24	ΘΩΜΑΣ ΓΚΟΡΓΑΣ, ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ (1957-1983)
<i>Θανάσης Ε. Μαρκόπουλος</i>
27	ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΩΜΑ ΓΚΟΡΓΑ
Ανθολόγηση: <i>Θανάσης Μαρκόπουλος</i>
32	Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ
<i>Γιώργος Νικολαΐδης</i>
37	ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
<i>Δημήτρης Αθανασιάδης</i>
42	Δ.Ε.Π. ΤΜΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1998-99
44	Βιβλιοπαρουσιάσεις

- Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα.
- Το περιοδικό δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

26 - 30 Απριλίου 1998

*Παράδοση είναι οι ρίζες μας
και οι ρίζες μας είναι η πηγή της ζωής μας*

Ζούμε κοσμογονικές, βαθιές, επιταχυνόμενες αλλαγές σ' όλα τα επίπεδα.

Βιώνουμε μια εποχή αλλοτρίωσης ηθών και αξιών, όπου η αυθεντικότητα της ελληνικής παράδοσης βάλλεται διαρκώς από ξενόφερτες συνήθειες.

Για το λόγο αυτό οργανώθηκε από τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού εβδομάδα παράδοσης (26-30 Απριλίου 1998), σαν μια απόπειρα προσέγγισης στα ήθη και έθιμα, τη μουσική και τους χορούς του τόπου μας, που χρόνια τώρα αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της εξαφάνισης.

Η εβδομάδα παράδοσης ήταν μια κίνηση στήριξης και επιβράβευσης της προσπάθειας που πραγματοποιείται με στόχο την έρευνα. Οι εισηγήσεις των προσκεκλημένων της Ημερίδας, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της Εβδομάδας Παράδοσης, παρουσιάζονται σ' αυτό το τεύχος.

Η γνωριμία και η επαφή με την παράδοση, αφυπνίζει την εθνική μας συνείδηση, και καλλιεργεί τις σχέσεις των ανθρώπων που έχουν κοινή ιστορία.

ΗΜΕΡΙΔΑ για την ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Η Βέροια και η παράδοσή της μπροστά στον 21^ο αιώνα

*«Ότι αρχή και τέλος, παλαιόθεν και ως τώρα, όλα τα θερία πολεμούν να μας
φάνε τους Έλληνες και δεν μπορούνε τρώνε από μας και μένει και μαγιά».
(Στρατηγός Μακρυγιάννης).*

Θωμάς Λιόλιος
Οικονομολόγος

Την μαγιά αυτήν προσπαθούμε να εντοπίσουμε, να γνωρίσουμε, να διασώσουμε, να συντηρήσουμε ίσως όχι πάντα με επιτυχία αλλά χωρίς να σταματά η προσπάθεια. Άραγε πού ανιχνεύεται αυτό το γεγονός; Πού βρίσκουμε αυτό το υλικό που διασώζει αιώνες τώρα τον τρόπο των ελληνίδων πόλεων αναπαράγοντας δυναμικά τη γλώσσα, τη νοοτροπία και τη νοηματοδότηση του κόσμου; Ανιχνεύεται στο ήθος αυτού του λαού, στην λαϊκή ποίηση, στην εικονογράφηση και το χτίσιμο των ναών (ιδιαίτερα από την στιγμή που η συνάντηση του αρχαίου ελληνικού κόσμου με το ευαγγέλιο κατηύγασε τον κόσμο), στη μουσική, στα παραμύθια, στο ντύσιμο, στις τελετές του γάμου και τις ταφικές συνήθειες, στις γραπτές οικονομικές συμφωνίες, κοντολογίς στις παραδόσεις μας.

Η Βέροια είναι η γενέθλια πόλη μου. Είναι η πόλη που εξέθρεψε γενεές των προγόνων μου και ως εκ τούτου κάθε αναφορά μου σ' αυτήν διατρέχεται αναπόφευκτα από τα προσωπικά μου βιώματα.

Η Βέροια υπάρχει ως πόλις εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια. Αυτή η αδιάλειπτη τρισεπίχρονη παρουσία της, όχι απλώς ως οικισμού ή αγροτικής κοινότητας αλλά ως πόλεως, την συνδέουν άμεσα με τις μεγάλες παραδόσεις του ελληνικού χώρου. (Ειρήσθω εν παρόδω ο χαρακτηρισμός της ως βυζαντινής πόλης αποκαθιστά μόνον εν μέρει μία ιστορική αδικία που υφίσταται ούτως ή άλλως όλος ο ελληνικός χώρος με την τραυματική διαγραφή της χριστιανικής του περιόδου, αλλά αδικείται κατάφωρα η Βέροια περιοριζόμενη χρονικά σε κλάσμα της ιστορίας της).

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε κάποιες βασικές παραδοχές που θα χρησιμοποιήσουμε ως πλαίσιο των σκέψεών μας. Πρώτον: η συμπληρωματική έννοια της παράδοσης είναι το κίνημα. Το κίνημα φέρνει το νέο, το ζωντανό ενώ η παράδοση το παλιό, το ξεπερασμένο. Ότι σήμερα είναι παράδοση χθες ήταν κίνημα. Ότι σήμερα είναι κίνημα αύριο πιθανόν θα είναι παράδοση. Αυτό όμως που νοηματοδοτεί τη ζωή μας υφίσταται ως παράδοση όχι γιατί είναι νέα ή παλιά αλλά γιατί είναι επίκαιρη. Δεύτερον: από αρχαιοτάτων χρόνων η διαφορά ανάμεσα στις έννοιες της κοινότητας και της πόλεως είναι σαφής. Η κοινότητα δημιουργείται «δια το ζείν» ενώ η πόλις «δια το εύ ζείν». Η κοινότητα δηλαδή απαντά στα προβλήματα επιβίωσης της ομάδας που την συνθέτει ενώ η πόλις απαντά στα μεγάλα υπαρκτικά προβλήματα και συνδέεται με το ιδανικό-στόχο της φυλής ή του πολιτισμού που την δημιουργεί. Η διαφοροποίηση αυτή αντανakλά άμεσα και στην εξωτερική μορφή που λαμβάνουν οι παραδομένες συνήθειες, ήθη και έθιμα. Έτσι παραδείγματος χάριν οι ενδυματολογικές συνήθειες μιας κοινότητας εμφανίζονται πιθανόν με πιο ενιαίο και αυτόνομο τρόπο από την πληθώρα των τάσεων στην ένδυση των αστών-κατοίκων μιας πόλης.

Η Βέροια υπήρξε πάντα μια πόλη-χωνευτήρι παραδόσεων και πολιτισμών. Σ' αυτό συντείνουν η κατά συνθήκην καλή οικονομική της κατάσταση και η γεωγραφική της θέση. Θέση που της παρείχε σχετική ασφάλεια αλλά και έλεγχο οδών. Η μακραίωνη αυτή δυνατότητα της την έκανε ικανή στο να απορροφά σχετι-

Λαογραφία

πολιτιστικά δρώμενα 6

κά εύκολα κάθε νεοεμφανιζόμενο κίνημα ή παράδοση και να την προσαρμόζει στα δικά της δεδομένα δημιουργώντας την δική της αστική παράδοση. Βέβαια μπορεί να ακούγονται κάπως φορμαλιστικά όλα αυτά, και έτσι είναι εν πολλοίς, αλλά εν τέλει και στο βάθος του χρόνου είμαστε υποχρεωμένοι να σχηματοποιούμε τα πράγματα. Η πόλις πέρα από την άμεση επαφή που μπορεί να είχε με παραδόσεις που συνήθως μετέφεραν μαζί τους μέτοικοι, ήταν ανοιχτή σε διάλογο με τα μεγάλα αστικά κέντρα της κάθε εποχής και από ότι φαίνεται με τις μεγάλες πρωτεύουσες του κόσμου. Η συνάφεια αυτή και η επαφή την κρατούσε πάντα μέσα στα μεγάλα ρεύματα και πρόσθετε στον κοσμοπολιτισμό της. Οι ιστορικές αλλαγές είχαν άμεσο αντίκτυπο και επηρέαζαν τη ζωή της πόλης συνθέτοντας δυναμικά τα χαρακτηριστικά της. Η συνεχής τροφοδότηση της πόλης με πληθυσμούς που εγκαθίσταντο εδώ είτε ειρηνικά είτε βίαια, άλλαζε τα γενεαλογικά της δέντρα και διαμόρφωνε στον Βεροιώτη έναν χαρακτήρα κλειστό αλλά και ανεκτικό όμως πιθανόν και δύσκολα αναγνωρίσιμο. Ένας περίπατος έξω από εκείνη τη θαυμάσια αυλή του αρχαιολογικού μας μουσείου όπου τα αρχαία σπαράγματα συνθέτουν μια ατμόσφαιρα περισσότερο υλικών προς άμεση τοποθέτηση παρά κομματιών ηλικίας 2000 και πλέον ετών, είναι αρκετός για να καταδείξει μία πόλη με χαρακτηριστικά ισχυρά. Χαρακτηριστικά που τα συναντάμε ξανά στις βυζαντινές εκκλησιές που χτίστηκαν από πρίγκιπες αλλά ακόμη και στις τοιχογραφίες των ταπεινών ναών των σκοτεινών χρόνων της τουρκοκρατίας.

Αναδύεται ένα ερώτημα: Άραγε ανιχνεύονται σήμερα και πού τέτοια χαρακτηριστικά που να λέμε αυτή είναι παράδοση της Βέροιας και αυτή

όχι; Η Βέροια έζησε στην δεκαετία εξήντα-εβδομήντα μία αλλαγή που δεν έζησε σε όλη την τρισχιλιόχρονη ιστορία της. Η πόλη εξαφανίστηκε σχεδόν μέσα σε μια εικοσαετία. Δεν ξέρω αν έχουμε αντίστοιχα παραδείγματα στην ιστορία όπου μια πόλη εξαφανίζεται και αντικαθίσταται από μια άλλη. Θα ήταν ίσως πιο απλά τα πράγματα αν η αλλαγή αυτή περιοριζότανε στην πολεοδομική της πλευρά. Όμως το ξέρουμε πως δεν είναι έτσι. Το αναφέραμε ήδη στην αρχή. Το χτισμένο περιβάλλον αντανακλά την πολυπλοκότητα των ανθρωπινων σχέσεων αλλά και την προσδοκία των κατοίκων να συνδεθούν με αυτό που θεωρούν ιδανικό δηλαδή ο τρόπος που χτίζουμε τα σπίτια μας είναι μία από τις παραδόσεις μας. Η αλλαγή ήταν δραματικά γρήγορη. Φυσικά αφορά όλη την Ελλάδα και αυτό την καθιστά ακόμη πιο επώδυνη καθώς έρχεται να προστεθεί στον μέγα εσωτερικό μας διχασμό. Ποιοι είμαστε; Αποτελεί άραγε ο δυτικός ορθολογισμός το πλαίσιο του πολιτισμού μας; Ανήκουμε στη Δύση ή όχι; Έτσι η διαδικασία ανίχνευσης χαρακτηριστικών της παράδοσής μας σήμερα καθίσταται περίπλοκη, οδυνηρή και συχνά χωρίς αποτέλεσμα.

Όμως; και εδώ γεννιέται η απόλυτη αναγκαιότητα: πρέπει να ανιχνεύσουμε την παράδοση μας. Ο καθένας στο χώρο του, στη δουλειά του. Να αναζητήσουμε την επικαιρότητά της, αν υπάρχει, και να την αναδείξουμε. Αν δεν υπάρχει επικαιρότητα τότε μένουν τα απολίθωματα της παράδοσης ή το είδωλο μιας άλλης αλήθειας και αυθεντικότητας κι αυτό είναι κάτι που δεν μας αξίζει και πρέπει να το ξεπεράσουμε δυναμικά. Η αναζήτηση της παράδοσής μας, πρέπει να γίνεται με τρόπο δυναμικό και συνεχή όχι για να αποτελέσει αυτοσκοπό αλλά για να μας βοηθήσει να αφομοιώσουμε ή να

απορρίψουμε την πραγματικότητα που διαμορφώνεται γύρω μας.

Τα νέα κινήματα, που φιλοδοξούν βέβαια να γίνουν παραδόσεις, είναι ήδη μπροστά μας σε εξέλιξη. Άλλα από αυτά τα αντιλαμβανόμαστε, ενώ για άλλα αδυνατούμε ακόμη και τη γλώσσα τους να καταλάβουμε. Καθημερινά και όλοι μας, ζούμε και βιώνουμε ερωτηματικά που θέτουν εν αμφιβόλω στερεότυπα και παραδοχές που μέχρι χθες τα θεωρούσαμε αμετακίνητες αξίες. Η επικοινωνία αλλάζει μορφές ραγδαία. Η τεχνολογία αλλάζει τον κόσμο με ιλιγγιώδεις ρυθμούς και σε κατευθύνσεις πρωτόκουστες. Το άνοιγμα στον κόσμο είναι πλέον δεδομένο. Δεν είναι δυνατόν να κινηθεί κανείς αυτόνομα και σε περιορισμένο τόπο.

Και η τρίτη χιλιετία ξανοίγεται μπροστά μας. Ξεκινούμε δε την χιλιετία αυτήν ζώντας την επανάσταση της Πληροφορικής. Την Τρίτη Επανάσταση μετά την Αγροτική και τη Βιομηχανική που έζησε η ανθρωπότητα. Να μια πραγματικότητα που διαμορφώνεται καθημερινά και στην οποία καλούμαστε να απαντήσουμε αλλά αφού πρώτα την αναγνωρίσουμε και αποφασίσουμε ότι είναι η πλατφόρμα των νέων παραδόσεων που δημιουργούνται. Μπορεί η Κοινωνία της Πληροφορίας ή Πληροφοριακή Αγορά που δομείται αυτήν την ώρα να τρομάζει μερικούς. Δυστυχώς μία από τις παραδόσεις που μας κληροδότησε ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός είναι και ο διαχωρισμός της σκέψης (και κατ' επέκταση και των ανθρώπων) σε τεχνοκρατική και ουμανιστική. Έτσι δημιουργείται κι αυτός ο διαχωρισμός ανάμεσα σ' αυτούς που αποδέχονται την αλλαγή της ιστορίας με βάση την ανάπτυξη της πληροφορικής και σ' αυτούς που τρομοκρατούνται από μια τέτοια προοπτική.

Σ' αυτό το σημείο δίδεται μια θαυμάσια ευκαιρία να δούμε πως θα έπρεπε να σταθούμε απέναντι σ' αυτόν τον προβληματισμό πέρα από τεχνητούς διαχωρισμούς, στηριζόμενοι στην δική μας παράδοση δηλαδή στον ορθόδοξο σεβασμό του υλικού, της δυνατότητας της ύλης να σαρκώσει τη σχέση του κτιστού με τον άκτιστο δημιουργό Λόγο. Λέγει ο Ιωάννης Δαμασκηνός: «Σέβων ου παύσομαι τη ύλη δι' ής η σωτηρία μου είργασται». Κι ας δούμε πως ένας σχεδόν σύγχρονός μας, ο αρχιτέκτονας Δημήτρης Πικιώνης, που με περισσή αγάπη και ευαισθησία είχε αξιολογήσει την λαϊκή μας τέχνη ως την τέχνη για την ανάδειξη του προσωπικού λόγου της φύσης. Αυτή η ανάδειξη για τον Πικιώνη είναι έργο

πίστης με προτεραιότητα στην πίστη όχι στο έργο. Έλεγε λοιπόν στους μαθητές του:

«Θα χρειαστεί να πετάξεις ό,τι ψεύτικο και περιττό φωλιάζει μέσα σου, να γυμνωθείς με θάρρος ολότελα από τα ψεύτικα και απατηλά ρούχα που φορούσες ως τώρα, και καθαρός και αγνός να αισθανθείς πως πάτησες το πύρινο έδαφος της πραγματικότητας. Πόσο ψεύτικες θα σου φανούν τότε όλες εκείνες οι θετικές εργασίες που χρησίμευαν πριν για να σε ξεγελούν με τη φήμη και την εξωτερική υπόληψη που σου χάριζαν, πόσο ωχρές, τροφή πρόσφορη στον αδηφάγο χρόνο, και πόσο από την άλλη μεριά η πραγματικότητα που κέρδισες, όσο και μικρή, λαμπερή και φωτοβόλα. Ανάγκη καμιά δε θάχεις να προσέξουν το έργο σου, που μπορεί να μείνει στην αφάνεια πάντοτε, στο μυστικό βάθος της ψυχής σου «τι ανάγκη να το προσέξουν, όταν ο Θεός ο ίδιος το προσέχει; Έχει καμιά ανάγκη η μητέρα να προσέξει κανείς την αγάπη στο παιδί της;»

Να μια προσέγγιση στηριγμένη στην παράδοση μας και ίσως στον βαθύτερο πυρήνα των παραδόσεών μας που στέκεται και απαντά και κατευθύνει τα καινούργια πράγματα αυτά που ακόμη καλά-καλά δεν γνωρίζουμε τόνομά τους.

Αυτό λοιπόν που καταδεικνύεται από τα παραπάνω είναι ότι εφ' όσον η παράδοση είναι επίκαιρη, τότε συνεχίζεται απρόσκοπτη η νοηματοδότηση του βίου και δεν έχει καμία σημασία αν αυτό γίνεται μέσω Internet ή δια ζώσης. Το σημαντικό δεν είναι το κέλυφος αλλά ο πυρήνας.

Παραμένει λοιπόν μετέωρο το ερώτημα της προσέγγισης της παράδοσης μας.

Μια πόλη σαν τη Βέροια φορτωμένη με μνήμες αλλά και ανοιχτή στο καινούργιο μπορεί να είναι ο τόπος όπου αυτή η προσέγγιση θα πραγματοποιηθεί με τρόπο κριτικό αλλά και δημιουργικό.

Και κλείνω την παρέμβασή μου με τα λόγια του ποιητή Ζήσιμου Λορεντζάτου από το μελέτημά του για τον Σεφέρη.

«Μήτε οι άξιοι τεχνίτες λείψανε από την εποχή μας, μήτε τα μέσα, οι γλώσσες και όλα τα άλλα. Εκείνο που έλειψε είναι το κέντρο ή το χαμένο όραμα, και χωρίς αυτό δεν γίνεται τίποτα: πάντα δι' αυτού εγένετο, και (καθώς συνεχίζει το Ευαγγέλιο) «χωρίς αυτού εγένετο ουδέ έν ό γεγονός».

ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ της Νιάουστας

Μανώλης Βαλσαμίδης
Συνταξιούχος Εκπαιδευτικός

Κορυφαίο δρώμενο της Αποκριάς, οι Μπούλες της Νιάουστας, είναι σε πανελλήνια ίσως κλίμακα το πλέον εντυπωσιακό γεγονός των Απόκριων. Της άποψης αυτής είναι όλοι οι ερευνητές, από την Δώρα Στράτου και τους λοιπούς αξιόλογους Έλληνες ερευνητές της παλιότερης γενιάς, μέχρι τους νεώτερους, τους σημερινούς, δικούς μας και ξένους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΩΜΕΝΟΥ

Εντυπωσιάζουν τον θεατή πολλά. Θα ξεχωρίσω με τη σειρά:

α) Τα ακούσματα του ζουρνά και του νταουλιού.

Κάποια χρονιά έφελνα, βοηθός του δεξιού ψάλτη στον Άγιο Μηνά, όταν ακούστηκε ο ζουρνάς και στη συνέχεια το νταούλι. Εζησα το κοντράστ, και δεν ένιωσα καλά, ως που πέρασαν τα όργανα, ευτυχώς γρήγορα, γιατί ήταν το έθιμο στο στάδιο του μαζέματος των μελών του μπουλουκιού. Ο ζουρνάς, ένα οξύγχο ανοιχτού χώρου μουσικό όργανο, ακούγονταν παλιότερα μόνο τις αποκριές. Σήμερα συνοδεύει γάμους, γλέντια και τα χορευτικά μας συγκροτήματα, Ναουσσαιίκα και άλλα, ακόμη και στο εξωτερικό. Το μουσικό αυτό όργανο κατασκευάζεται από τους ίδιους τους οργανοπαίκτες από ξύλο... με πολλή τέχνη, ώστε να λειτουργεί και ως ηχείο. Μεγάλη προσοχή, γνώση και δεξιοτεχνία απαιτεί το άνοιγμα της καθεμιάς τρύπας στον ζουρνά. Οι τρύπες είναι, το άνοιγμά τους, το εφάπαξ «κούρδισμα» του οργάνου, ώστε να λειτουργούν οι μουσικοί δρόμοι αρμονικά. Τα λάθη δεν διορ-

θώνονται. Στις αποκριές δεν είναι λίγοι οι παράφωνοι ζουρνάδες.

Ξακουστοί ζουρνατζήδες είναι για τις αρχές του αιώνα μας ο Μήτρος ο Χαϊβάνος και για τη συνέχεια ο Βαγγέλης ο Ψαθάς. Σήμερα δύο οικογένειες δεσπόζουν στο χώρο του ζουρνά. Η οικογένεια του Βαγγέλη Ψαθά, έβγαλε ο Βαγγέλης στο ζουρνά όλα τα παιδιά και τον κουμπάρο του, τον Μήτσο Αγγέλτση, και η οικογένεια του Σταύρου Παζαρέντζη, με κυριότερο τον Τρύφωνα Σταύρου Παζαρέντζη.

Ο Βαγγέλης Ψαθάς είναι σήμερα κοντά στα εβδομήντα, κρατάει όμως πολύ καλά και σαφώς είναι ο καλύτερος ζουρνατζής από όσους έχω ακούσει. Έχει πάντοτε θαυμάσιο, αρμονικό ζουρνά και ξεχωρίζει για την γλυκύτητα του παιξίματός του και για την αντοχή του. Έχει έναν ιδιαίτερο τρόπο να ανακυκλώνει εσωτερικά τον αέρα, ίσως κλέβει αέρα και από έξω, πάντως δεν κόβει την αναπνοή του για ώρα πολλή. Θυμάμαι στην Γαλλία ένα Γάλλο τρομπονίστα που, απορημένος από τη διάρκεια στο παίξιμο του Βαγγέλη, ήρθε στις πρώτες θέσεις για να δει καλύτερα και με παντελή έλλειψη ευγένειας του φώναξε: «δεν έσκασες ακόμη, γαϊδούρι!».

Τέχνη, επίσης, θέλει και το εσωστόμιο. Και να σκεφθεί κανείς ότι όλα εξαρτώνται από ένα απλό καλάμι. Πολύς φορές είδα τον Βαγγέλη σε αποστολές να ψάχνει σε όχθες ποταμών ή λιμνών, μέσα στις καλαμιές τα κατάλληλα καλάμια. Τα διαλέγει, τα κόβει, τα ξύνει, τα μαλακώνει στο στόμα του σιγά-

σιγά για να μη σπάσουν, τα συμμαζεύει στο πλακέ λαμαρινιένιο κουτάκι του, κρατώντας ένα για παραπέρα επεξεργασία, ώστε να είναι έτοιμο για χρήση. Θα τον δείτε για ώρα με το τσιγάρο να καίει το καλάμι, με υπομονή πολλή, ώσπου να γίνει καμπύλη το διπλό γλωσσίδι, η πλευρά του καλαμιού που μπαίνει στο στόμα.

Ο Γιώργος Μελίκης, φίλος αγαπητός, στο βιβλίο του «Η Μουσική στη Μακεδονία» σχετικά με τον ζουρνά, γράφει:

«Ο ζουρνάς ή γκαρέτο (από το Βυζαντινό ανακαρά), είναι ένα όργανο τύπου όμποε, με διπλό γλωσσίδι. Η οικογένεια των οργάνων... στην οποία ανήκει και ο νεοελληνικός ζουρνάς, τεκμηριώνεται στον ελλαδικό χώρο ήδη από τους Ομηρικούς χρόνους, με την παρουσία του αυλού, του κατ' εξοχήν πνευστού οργάνου της αρχαίας ελληνικής μουσικής.

Ο Βαγγέλης είναι γνωστός για την τέχνη του στο Πανελλήνιο και διεθνώς. Δεν θα ξεχάσω και την δική του έκπληξη στο LA CAPEL MARIVAL, στη Γαλλία, όταν μια παιδούλα, Γαλλιδούλα, ήρθε κοντά μας, κοίταξε τον Βαγγέλη και του είπε: Εσένα σε ξέρω. Εφυγε τρεχάτη και μας ήρθε με έναν τόμο του LA ROYSSE ανοιχτό στη φωτογραφία του Βαγγέλη!

Το νταούλι θέλει επίσης τέχνη. Ο ζουρνάς μπορεί να συνεπαίρνει τον χορευτή, να τον ανεβάζει, να τον εκστασιάζει, κάποιους μάλιστα τους κάνει να ευφραίνονται τόσο, ώστε να ζητούν να ακούσουν τον ζουρνά στο αυτί τους, δωρίζουν γι' αυτό, στο χορό όμως το νταούλι έχει τον κύριο λόγο για την μετάδοση του ρυθμού. Ενας καλός νταουλτζής δίνει φτερά στον χορευτή. Πολλές φορές χορευτής και νταούλι στήνουν διάλογο! Μιλούν, ο ένας με τις κινήσεις του, ο άλλος με τα χτυπήματα του νταουλιού του.

Το νταούλι το συναντάμε, γράφει ο Γιώργος Μελίκης, «σε εικονογραφικές μαρτυρίες, από τις οποίες η πιο παλιά είναι η μικρογραφία με δύο μουσικούς που χτυπούν ο καθένας από ένα μακρόστενο νταούλι, σε χειρόγραφο του 9ου αιώνα, της Μονής Παντοκράτορα του Αγίου Ορους».

Από φιλολογικές πηγές ο Γιώργος ξεχωρίζει τη φράση: «Αλαλάζουν τε τα κύμβαλα, και τα τύμπανα παταγείν», από την Ιστορία του Λέοντος του Διακόνου (10ος αιώνας).

Και το νταούλι γίνεται από τους ίδιους τους νταουλτζήδες. Τα μέρη του είναι: ο κυλινδρικός ξύλινος σκελετός του, το δέρμα από τις δύο πλευρές, από γίδα, τράγο ή πρόβατο, τα ξύλινα στεφάνια που το κρατάνε, και το πλεγμένο σκοινί, με το οποίο το χαλαρό δέρμα σφίγγει για να αποδώσει το νταούλι τον ήχο τον κατάλληλο. Πολύ καλός νταουλτζής είναι ο κουμπάρος του Βαγγέλη, ο Μήτσος, αλλά και ο Αντώνης Ψαθάς και ο αδελφός του Τρύφωνα, ο Μιχάλης Παζαρέντζης.

Οι οργανοπαίκτες αυτοί είναι όλοι δεμένοι με τους ανθρώπους-τελεστές και τα δρώμενα. Και μέσω των τελεστών και των δρωμένων με όλη την πόλη. Φυλετικά είναι διαφορετικοί, είναι γύφτοι. Δεν υπάρχει ρατσισμός. Η συμπεριφορά όμως είναι χαρακτηριστική, ιδιαίτερα στις συμφωνίες.

Για την εκτίμηση της τέλεσης του εθίμου πρέπει να συνεκτιμηθούν όλα. Το έθιμο είναι η συνισταμένη της συνεισφοράς όλων. Και η εισφορά του ζουρνά και του νταουλιού, των μουσικών που υπηρετούν το έθιμο κατά παράδοση, «παις παρά πατρός εκδεκόμενος», και με το ταλέντο τους, είναι εκ των ων ουκ άνευ. Οι συγκεκριμένοι μάλιστα άνθρωποι σήμερα είναι σοβαροί επαγγελματίες - τελεστές και τους αξίζει έπαινος.

β) Ο χαρακτήρας του δρωμένου.

Το δρώμενο «οι Μπούλες» είναι ένα λαϊκό δρώμενο και λειτουργεί στο κλίμα των λαϊκών εκδηλώσεων της αποκρίας, ένα κλίμα στο οποίο άνθρωποι κάθε τάξης παίρνουν τη θέση του ίσου μέσα στο κοινό. Αυτή η εξίσωση επιτρέπει την συμφιλίωση, ώστε το γλέντι το κοινό και οι καρναβαλικές εκδηλώσεις να μην εξαιρούν και να μην θίγουν κανέναν.

Μέσα σε μια πόλη που γλεντάει χωρίς διακρίσεις. Σε μια πόλη που χορεύει. Σε έναν κόσμο που ανέχεται, γελάει και χαίρεται μέσα σε μια Βακχική ατμόσφαιρα. Σε έναν κόσμο με τα τραπεζώματα και τη ροή του Νιαουστιανού κρασιού, εμφανίζονται οι Μπούλες ως παρουσία επιβολής της ευταξίας, της μεσότητας, του μέτρου. Είναι μια αναμενόμενη, επιθυμητή εισβολή ενός εντυπωσιακού, επιβλητικού, θαυμαστού και ευπρεπούς θεάματος. Παρατηρητής του δρωμένου, χρόνια και χρόνια, ο καλλιτεχνικός διευθυντής του Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών, άλλος φίλος αγαπητός, ο Λευτέρης Δρανδάκης σε μια εργασία του: «ΜΠΟΥΛΕΣ - Ένα πολυσήμαντο οργανωμένο θέαμα στη Νάουσα Ημαθίας» γράφει:

«Μέσα στη γενικότερη ανατρεπτική αταξία των εθίμων των εβδομάδων της αποκρίας υπάρχουν μερικά έθιμα που σχεδόν εκπλήσσουν με την τυποποιημένη εθιμική τους ευπρέπεια, την πειθαρχημένη συμμετοχή των τελεστών και την απαρμιλλή αισθητική τους, την ίδια στιγμή που οι πάντες επιδιώκουν ακριβώς το αντίθετο».

Και συνεχίζει ο κ. Δρανδάκης:

«Τέτοιο έθιμο, ίσως το λαμπρότερο παράδειγμα του Ελλαδικού χώρου, είναι το έθιμο της Μπούλας στη Νάουσα Ημαθίας».

Πράγματι. Μέσα στην ισοπεδωτική επικράτηση του «Δήμου», τη Δημοκρατία της εκτόνωσης και της ανοχής, μια πορεία τελεστική έρχεται και επιβάλλει τον σεβασμό σε κανόνες ευρυθμίας και ευταξίας, την αποδοχή νέων κανόνων ζωής. Τα παλιά τελει-

ώσανε. Τα καινούργια **πορεύονται θριαμβικά** προς την επικράτησή τους. Η φθορά, ο θάνατος νικήθηκαν από την ζωή, στην αναγεννώμενη φύση και τον άνθρωπο. Οι νέοι υπόσχονται Δημοκρατία, ναι, αλλά Δημοκρατία τάξης, με ασφαλή πορεία. Δωρικό πρότυπο.

Είπαν πολλοί ότι στα μέλη του θιάσου, στα χορευτικά τους σκιρτήματα διέγνωσαν εκρήξεις πόθου ελευθερίας. Δεν πέφτουν έξω. Άλλοι μίλησαν για έκφραση περηφάνιας Εθνικής. Νομίζω το ίδιο. Άλλοι μίλησαν για ύμνο στην ανδρεία. Θα συμφωνήσω, υπογραμμίζοντας την ευρύτητα του όρου, όπως στα παλιά...

Η Θάλεια Σαμαρά, η Ναουσαία λογοτέχνιδα, στο βιβλίο της «Στον Μακεδονικό Αγώνα» γράφει: «Κυριακή. Πρωί της μεγάλης Αποκριάς.

Κρύο στη Νάουσα τσουχτερό, η γη πετρωμένη, μα ένας ήλιος φρέσκος, λαμπερός απλώνει τα χρυσάφια του και τυλίγει την ήσυχη ακόμη πολιτεία την ολοκάθαρη...

Οι δρόμοι ζωντανεύουν. Ψηλά, μακριά, από την Πολιάνα, ακούγονται οι πρώτες τρίλιες του ζουρνατζή, του Μήτρου του Χαϊβάνου.

- Έρχονται, μάρη πιλαλήστε, έρχονται οι Μπούλες. Στα παράθυρα, στα μπαλκόνια προβάλλουν γυναίκες κεφάλια. Νέες, γριές, όλες με ανυπομονησία καρτερούν. Διπλός ο στοίχος των αντρών στον δρόμο...

Ένα κύμα από νιάτα, φρέσκες φουστανέλλες, τσαρούχια, φούντες καμαρωτές, ασημοκεντημένες φέρμελες και τσαπράζια. Σε κάθε αναπήδημα ρυθμικό... αναταράζονται, βροντούν οι σταυροί, τα χαϊμαλιά, τα ασημικά, που πλάκα στολίζουν τα περήφανα στήθια.

Και τα πρόσωπα, όλα τα πρόσωπα, φορούν τις ίδιες κέρινες άσπρες μάσκες με τα μαύρα τσιγγελωτά μουστάκια. Τη μάσκα συγκρατεί, και σκεπάζει το κεφάλι, ένα μεγάλο μεταξωτό υφαντό μαντήλι με άσπρα και μελιά τετραγωνάκια, που τελειώνει ένα γύρο σε κρόσσια που πέφτουν ως τους ώμους.

Φτάνουν στην πλατεία, ο σκοπός του ζουρνά αλλάζει τώρα, κάποιο λεβέντικο κλέφτικο ακούγεται. Μπρος ο αρχηγός από το μπουλούκι, ακολουθούν καμιά τριανταριά τα παλικάρια και έχουν την Μπούλα, μια μοναδική ντάμα, έναν άντρα ντυμένον γυναίκα με πολύχρωμο φανταχτερό φουστάνι, λουλούδια στο κεφάλι και μάσκα...

Ο αρχηγός είναι ένα γνωστότατο παλικάρι, ο Ζάχος, ονομαστός χορευτής...

Η τελετουργική παρέλαση διασχίζει τους δρόμους...

Αφησα την αφήγηση να κυλήσει για όσους τυχόν δεν είδαν το δρώμενο. Ότι είμαστε μπροστά σε μια πομπική θριαμβική τελετουργία με θρησκευτικές-παγανιστικές αναγεννητικές υψής προεκτάσεις και άλλους ανάλογους συμβολισμούς δεν υπάρχει

καμιά αμφιβολία.

Στην διάρκεια της Τουρκοκρατίας ήταν φυσικό να προβληθεί το πνεύμα της αγάπης προς την ελευθερία και η αντρειοσύνη, και να λειτουργήσουν οι αγερμοί υπέρ του αγώνα. Ακόμη να συνυπάρχουν μέσα στο μπουλούκι με τις Μπούλες, καλυμμένα με τους προσώπους καταζητούμενα παλικάρια, κλέφτες και αντάρτες Μακεδονομάχοι. Είναι το ζητούμενο για κείνη την εποχή. Τα διαχρονικά όμως στοιχεία μένουν. Είναι το ίδιο το δρώμενο. Μια τελετουργική, θριαμβική πομπή.

Υ) Παράστημα και στολή.

«...με τις πάλες στο χέρι ζυγίζονται σαν αετοί και ορμούν...».

Είναι εντυπωσιακό το παράστημα των παλικαριών του ομίλου «Οι Μπούλες». Και το μυστικό οφείλεται σε κάποιες αξιοπρόσεχτες λεπτομέρειες. Πρώτα στο γεγονός ότι όλες οι Μπούλες είναι ελεύθερα παλικάρια, 20-25 χρονών κατά το πλείστο. Δεν επιτρέπεται συμμετοχή στο Μπουλούκι κάποιου παντρεμένου, πολύ περισσότερο γυναίκας.

Και είναι περίεργο ότι οι προσωπίδες των παλικαριών φέρουν μουστάκι. Σε κεραμικό που βρίσκεται στο Μουσείο της Βασιλείας στην Ελβετία, στο οποίο προβάλλεται χορός μασκοφόρων νεανιών μπροστά στον Διόνυσο, μυστακοφόρος είναι μόνο ο Διόνυσος, ενώ οι νεανίες φέρουν πρόσωπο, μάσκα, χωρίς μουστάκι.

Το δεύτερο που είναι εντυπωσιακό και δημιουργεί την αίσθηση του υψηλού παραστήματος είναι η στολή της Μπούλας, η λευκότητά της και το είδος της. Η λευκότητα ακτινοβολεί και η φουστανέλα χαρίζει σε κορμιά γεμάτα σφρίγος νεανικό. Το ίδιο και τα ασημικά τα στιλπνά. Τα πάντα μηχανεύονται οι οικείοι των παλικαριών για να γυαλίσουν τα ασημιά. Θυμάμαι τις αναθυμιάσεις και τον κίνδυνο που διέτρεξαν κάποιοι νεαροί, όταν βάλαμε κέρματα, νερό και οξύ σε αλουμινένια λεκάνη! Τρίτο, πρέπει να σταθούμε στον πρόσωπο και τον κεφαλόδεσμο. Το ύψος πάντα προσθέτει επιβάλλον. Οι αρχαίοι ηθοποιοί για να ψηλώσουν φορούσαν στα πόδια τους κοθόρνους. Η λέξη κόθορνος έφτασε παραφθαρμένα μέχρι την εποχή μας στην Νάουσα ως κόθουρος και είναι το υπερυψωμένο και κεντημένο άκρο γύρω-γύρω της πίττας. Τέτοια πρακτική δεν μπορούσε να βρει εφαρμογή στην περίπτωση της Μπούλας. Το έθιμο είναι δεμένο με το χορό. Ο χορευτής θέλει ίσιο, σταθερό πάτημα, για την ισορροπία του και την απόδοσή του. Το τσαρούχι προσφέρει ό,τι χρειάζεται στον δεξιότεχνη πρωτοχορευτή.

Αλλά και λόγοι πέρα από τους πρακτικούς, λόγοι αισθητικής, επέβαλαν την απομάκρυνση από τον σχεδιασμό της στολής τα υπερυψωμένα υποδήματα. Ο πλούσιος κεφαλόδεσμος με τον πρόσωπο

προσθέτουν επιβάλλον στην Μπούλα, όπως και το πανωκαλύμμαχο στον ιερέα αρχιμανδρίτη, ώστε να μη χρειάζεται τίποτε άλλο.. Ασφαλώς το ίδιο επιβάλλον και φόβο μαζί θα προξενούσε στην αρχαιότητα η γνωστή λεοντή του Ηρακλέους. Ωστόσο και το τσαρούχι έχει θετική αισθητική συνεισφορά στην όλη εικόνα της Μπούλας.

Είναι πιθανό να είναι ο κεφαλόδεσμος εξέλιξη δοράς ζώου; Θα μείνω στο πλούσιο κεφαλόδεσμος, ώστε τα λεγόμενα να έχουν αντίκρουσμα αντικειμενικότητας. Αφήνω για αργότερα τις υποθέσεις. Ο κεφαλόδεσμος αποτελείται από τρία φύλλα υφάσματος μήκους τριών μέτρων και εξήντα εκατοστών το καθένα, το μεσαίο σκουρότερο από τα πλαϊνά, που ενωμένα περίτεχνα μεταξύ τους, τρίφυλλο ζωνάρι, καταλήγουν στα άκρα τους σε κρόσσια - φουντάκια, τα νυχάκια.

Το τέταρτο που εντυπωσιάζει είναι η πάλλα. Είναι το βαρύ ατσάλινο σπαθί της κλεφτουριάς, παραγωγή των ντόπιων εργαστηρίων παραγωγής όπλων, που λειτουργούσαν στην Νάουσα στα χρόνια της τουρκοκρατίας ή τούρκικα σπαθιά, λάφυρα από τους εναντίον των Τούρκων αγώνες των Ναουσαίων κλεφτών, πάλλες ασημένιες ή χρυσές, πάλλες τραγουδισμένες.

Ειλικρινά, εδώ δεν χρειάζεται να ψάξει κανείς πολύ για να βρει τον τελετουργικό ρόλο της πάλλας. Οι πάλλες εδώ είναι τα επινίκια τελετουργικά σύμβολα, όπως οι κλάδοι των φοινίκων στη Βαϊοφόρο. Είναι τα σύμβολα των μελών - μυστών - τελεστών του συνοδευτικού της κεντρικής μορφής θιάσου, της Μπούλας με τη γυναικεία στολή. Σε κάποια άλλη εποχή πιθανόν να ήταν θήρσοι και να ακουγόταν ιαχές του τύπου «Ευοί, ευάν, Βρόμιε θεέ», εδώ, κάτω από το Βέρμιο, το βουνό που «βρέμει» στην Ημαθία γη, στο βουνό των Θρακών και του Διόνυσου.

Δεν θέλω σε τούτη την εργασία να θεωρηθεί ότι παρασύρομαι από τη γνωστή προγονολατρεία μας. Όμως η πάλλα, η πρόσθετα στολισμένη με τη φούντα και τις κορδέλες, είναι τελεστικό σύμβολο τελετουργικού δρώμενου. Αναφερθήκαμε στους θήρσους των συνοδών του Διόνυσου. Ο Αρχίλοχος γράφει: «*Θήρσον εν χερσίν αναπάλλων Διόνυσον θεραπεύει*». Υπάρχουν οι μεγάλες χρονικές αποστάσεις. Είναι βέβαιο. Υπάρχει όμως και ο διαχρονικός καμβάς στη ζωή, η συνέχεια.

Ο στολισμός της πάλλας αποτελείται από μια φούντα που δένεται από μια τρύπα της χειρολαβής και μερικές πολύχρωμες κορδέλες που μαζί με τη φούντα ή και μόνες κοσμούν την πάλλα. Πρέπει να σημειωθεί ότι η πάλλα κρατιέται από τη μύτη, πολύ δύσκολο κράτημα, και για ώρες, ώστε ο στολισμός, ο κόσμος που είναι υψωμένος ως κεφαλή της πάλλας να αναπαράγει τις κινήσεις των χορευτών και να δίνει από μακριά τη δική του εντυπωσιακή ομαδική εικόνα στον παρατηρητή του δρω-

μένου.

Οι πάλλες παίρνουν τη θέση του σπαθιού, κρατούνται από τη χειρολαβή, μόνο στο αντάμωμά τους. Οι μπούλες, όταν ο ζουρνάς αλλάζει σκοπό και ο ρυθμός γίνεται τετράσημος και το μέτρο εξαμέτρο (...../...../...../...../...../...../), τότε μόνο αλλάζουν το κράτημα, στρέφονται προς τις απέναντί τους Μπούλες, προετοιμάζονται για το σταύρωμα των σπαθιών και ορμούν.

Στον πρώτο πόδα ανεμίζουν το σπαθί και προκαλούν τον αντίπαλο. Στον δεύτερο ξεκινάει η έφοδος. Μετά ένα ελαφρό κάθισμα στο τέλος του δεύτερου πόδα με ένα πήδημα ψηλό γίνεται το αντάμωμα-σταύρωμα των σπαθιών «λες και ο αρχαίος πυρρίχιος ζωντανεύει», όπως παρατηρεί η Θάλεια Σαμαρά. Το σταύρωμα των σπαθιών γίνεται στον πρώτο χρόνο του τρίτου πόδα. Οι άλλοι πόδες μέχρι και τον έκτο είναι πόδες ελευθέρων συστροφών των χορευτών αριστερά, δεξιά και επανόδου στην θέση για ένα νέο αντάμωμα των σπαθιών ή την εκκίνηση της πομπής. Τα ανταμώματα γίνονται δύο φορές για να επανέλθουν οι χορευτές στον στοίχο τους.

δ) Η γυναικεία μορφή.

Κεντρική θέση κατέχει στο δρώμενο η γυναικεία μορφή, η γυναίκα του μπουλουκιού, που είναι επίσης άντρας ντυμένος γυναικεία. Η γυναίκα μπούλα είναι πάντα στο μπουλούκι μία. Αυτό παρατηρεί και η Θάλεια Σαμαρά. Το αν κάποτε εμφανίζονται δύο μπούλες γυναίκες, πρέπει να θεωρηθεί εξαίρεση. Όπως εξαίρεση αποτελεί και το γεγονός ότι κάποιες χρονιές πριν από τον πόλεμο δεν είχαν τα μπουλούκια καμιά γυναίκα.

Η παρουσία δύο γυναικών στο μπουλούκι δικαιολογείται με την οργάνωση των τελεστών σε συλλόγους και την πράγματι εντυπωσιακή αύξηση των μελών τους. Θα έλεγα ότι έχουμε ουσιαστικά δυο μπουλούκια σε ένα. Οι σύλλογοι που κατ' αποκλειστικότητα τελούν το έθιμο είναι τρεις σήμερα στην Νάουσα. Θα μπορούσε να κατεβάσουν έξι μπουλούκια.

Ο κ. Λευτέρης Δρανδάκης γράφει:

«Με το γεμάτο λουλούδια κεφαλοκάλυμα, η γυναικεία μορφή της Μπούλας, το μακρύ, φουντωμένο με συρματένια στεφάνια φόρεμα, τα λευκά γάντια στα χέρια, τα «ψηλά ασήμια» στο στήθος, τη μεταξωτή ζώστρα και τα άλλα εξαρτήματα της τοπικής γυναικείας ενδυμασίας (γιλέκο, τραχηλιές, πόρη και χρυσοκέντητη ζώνη) δημιουργούν μια εντυπωσιακή μεταμφίεση, μοναδική στον ελληνικό χώρο.

Παρατήρηση σημαντική.

Παρά' όλο που ο άνδρας είναι αυτός που φορά αυτά τα ενδύματα ποτέ δεν τα γελοιοποιεί με τη συμπεριφορά του. Η κομψότητα και η σοβαρότητα

με την οποία πρέπει να τα φορέσει είναι δεδομένα και η συμπεριφορά του ως γυναικείας μορφής του θιάσου καθ' όλη τη διάρκεια του εθίμου δεν έχει καμία θηλυπρέπεια. Δεν υπάρχει ποτέ γελοία συμπεριφορά - λόγω της αποκριάς που υπονοεί γελοιότητες, αλλά μια διαρκής σοβαρότης που δεν αποκλείει βέβαια αστειότητες».

Θα πρέπει να ευχαριστήσω τον κ. Δρανδάκη για το «δώρο» και να τον συγχαρώ για την παρατηρητικότητα του. Κατέγραψα τη θέση του για να την αντιπαραθέσω προς το επινόημα κάποιου, ευτυχώς ενός μόνου, δυστυχώς Ναουσαίου, που θεωρεί την γυναικεία μορφή παρείσακτη στο έθιμο Τουρκάλα νύφη, αντικείμενο για περγέλιο!

Η γυναικεία μορφή της Μπούλας είναι κυρίαρχη μορφή και κέντρο αναφοράς των μελών του Μπουλουκιού. Η Θάλεια Σαμαρά είδαμε τι γράφει «Μπρος ο αρχηγός από το μπουλούκι, ακολουθούν καμιά τριανταριά παλικάρια και έχουν τη Μπούλα, μια μοναδική ντάμα, έναν άντρα ντυμένον γυναίκα με πολύχρωμο φανταχτερό φουστάνι, λουλούδια στο κεφάλι και μάσκα». Για να θυμηθούμε τα παλιά, κάποτε η κεντρική μορφή του θριάμβου ήταν εποχούμενη.

Το ντύσιμο της γυναίκας Μπούλας είναι πολύ επιμελημένο και προσεκτικό. Τα πάντα πρέπει να λειτούργουν τέλεια στη μεταμφίεση όπως και στο ντύσιμο των Ναουσαίων γυναικών στις καλές τις μέρες. Πόσο η αρχοντιά της στολής της Ναουσαίας που πάνω στο κάλυμμα της στολής της χρυσοκέντητο, ακριβό της καταγωγής της καύχημα έχει το βασιλικό Μακεδονικό αστέρι, πόσο το αρχοντικό της Ναουσαίας αρχόντισσας περπάτημα περνάει στη γυναικεία μορφή της Μπούλας εξαρτάται από την υποκριτική τέχνη του άντρα που την υποδύεται και την προσήλωσή του στο τυπικό του εθίμου.

Πάντως είναι βέβαιο ότι παρακολουθείται και αξιολογείται από τους εκτός του μπουλουκιού υπεύθυνους, τους παλιούς και το κοινό. Το ντύσιμο και η συμπεριφορά διέπονται από πατροπαράδοτους κανόνες. Όλα πρέπει να γίνουν τυπικά, ώστε το αποτέλεσμα να είναι εντυπωσιακό. Και πράγματι είναι. Θα παραπέμψω και πάλι στην εργασία του κ. Δρανδάκη.

«Οι Ναουσαίοι έχουν μια πολύ αυστηρή προφορική παράδοση που καταλυτικά επιδρά και επιβάλλει άγραφους αισθητικούς κανόνες πάνω στην ένδυση, ώστε κανείς δεν τολμά να μην είναι άφογα ντυμένος και σύμφωνα με τα πατροπαράδοτα. Η κριτική που ασκείται από την κοινότητα είναι καθοριστική. Παρ' όλο που με το πέρασμα των χρόνων πολλά από τα εξαρτήματα των ενδυμασιών δεν υπάρχουν, η αντικατάστασή τους έχει γίνει με πολλή περίσκεψη και με πολύ καλές κατασκευές...».

Οι οικείοι της Μπούλας και οι ειδικοί «αντυτές» δίνουν τις εξετάσεις τους. Αυτό το ξέρουν, γι'

αυτό και καμαρώνουν πρώτοι αυτοί το έργο τους. Είναι ένα έργο που φέρει την υπογραφή τους! «Ποιος σε έντυσεν, αρά; Μηράβο!». Συνήθης η ερώτηση.

Βέβαια δεν λείπουν και κάποιες αστειότητες και κάποτε και τα αναπάντεχα. Στο Λονδίνο είχαμε παρουσίαση του εθίμου στο Ρουαγιάλ Χωλ, σε εμβόλιμη παράσταση στα πλαίσια του Ινγκλντ Μπαχ Φεστιβάλ. Υπεύθυνη η κ. Λίνα Λαλάντη. Δεν θα πω για την παράσταση, παρά μόνο ότι οι Τάιμς του Λονδίνου έγραψαν πως ήταν κρίμα μια τέτοια λαμπρή παράσταση να δοθεί μόνο μια βραδιά στο Λονδίνο. Είναι απίστευτο, αλλά είναι αλήθεια.

Εκεί λοιπόν στο Λονδίνο, «τι επαθάμι!». Πολλά πάθαμε. Δεν μας έδιναν χρόνο να δούμε τα Ελγίνεια! Εμείς παρά ταύτα πήγαμε. Στο άλλο όμως ήθελα να αναφερθώ που έχει σχέση με το τυπικό του ντυσίματος της Μπούλας. Εντυναν λοιπόν τον «Λάτση» Μπούλα οι «αντυτές» στα παρασκήνια του Ρουαγιάλ Χωλ, όταν διαπιστώθηκε ότι έλειπε ο στηθόδεσμος, είχε ξεχαστεί στο ξενοδοχείο. Τώρα; Ο στηθόδεσμος ήλθε, τον έφερε ο αρχηγός, έστω με καθυστέρηση. Είπαν πως το ταξί μπλέχτηκε στη συνοδεία της Βασίλισσας!

ε) Οι προπομποί και η ακολουθία.

Πριν από το μπουλούκι των μεγάλων, ως προπομποί των, προπορεύονται με βήματα χορευτικά, ντυμένα άφογα μικρά παιδάκια, αγόρια, πολλά στον αριθμό, και καναδυό κοριτσάκια, σε αντίστοιχους με τους μεγάλους, όσο γίνεται σχηματισμούς. Είναι οι διάδοχοι του εθίμου.

Οι μικροί έχουν την εισφορά τους στον εντυπωσιασμό, και όταν χορεύουν καλά και όταν ζουν στον κόσμο τους. Αλλά και στην εισροή του κόσμου που πλαισιώνει τους οικείους των μικρών παιδιών. Οι μικροί, σε μικρογραφία μεγάλοι, δεν φορούν πρόσωπο και για κάλυμμα της κεφαλής τους έχουν ένα μαύρο φεσάκι με χρυσό κεντημένο σταυρό και φούντα.

Πίσω από τους οργανοπαίκτες και τον αρχηγό του μπουλουκιού ακολουθούν οι υπεύθυνοι του εθίμου, σήμερα τα συμβούλια των συλλόγων, και πίσω συγγενείς των τελεστών και οι φίλοι του εθίμου, μόνον άντρες στα παλιά...

Οι χοροί είναι δεμένοι με το έθιμο. Θα χορέψει η Μπούλα, ο άντρας Μπούλα, στην αυλή του σπιτιού του όταν πάνε να τον πάρουν οι σύντροφοί του. Και εκεί θα δει ο παρατηρητής αποχαιρετισμούς, δάκρυα, φιλοδωρήματα στους οργανοπαίκτες για να παίξουν καλά για το παλικάρι τους και φυσικά θα ακούσει και χειροκροτήματα. Τα ίδια και στην Μπούλα γυναίκα, που θα αποχαιρετίσει τους δικούς της φιλώντας τους το χέρι.

Η ατμόσφαιρα περιρρέεται από μια έντονη συγκίνηση την οποία βρίσκουμε και στο Δημαρχείο, που

πλέον έχει πάρει τη θέση του Τουρκικού κονακιού. Μετά την επίσκεψη στον Δήμαρχο και την άδεια της έναρξης του δρωμένου ακολουθεί το προσκύνημα και μετά οι χοροί. Το όλο δρώμενο εδώ δεν είναι θέαμα. Είναι μέθεξη. Τα φιλοδωρήματα και κάποια μαντήλια που σκουπίζουν διακριτικά το δάκρυ που πάει να κυλήσει στο μάγουλο μιλάνε μόνο τους για την συμμετοχή του πλήθους στο δρώμενο.

Η σειρά του δρωμένου είναι η εξής:

Επίσκεψη στο Δημαρχείο, αναγνώριση του αρχηγού, ή, πλέον, απλός χαιρετισμός του αρχηγού και της γυναίκας Μπούλες στο Δήμαρχο. Ο αρχηγός του μπουλουκιού παίρνει χέρι και χαιρετά κατά έναν ιδιόμορφο τρόπο με μικρά επιτόπια πηδηματάκια τον Δήμαρχο, ώστε στη λαμπρή εμφάνιση να προστεθεί και το άκουσμα των ασημικών. Η γυναίκα Μπούλα σκύβει και φιλάει το χέρι του Δημάρχου με απροσποίητο σεβασμό, έτσι το θέλει το έθιμο, ενώ ο Δήμαρχος βάζει στην τσέπη της το δώρο του για τους τελεστές.

Η Θάλεια Σαμαρά έχει περισώσει στο έργο της «Στον Μακεδονικό αγώνα» μιας συγκεκριμένης χρονιάς γεγονότα, με τον πατέρα της, τον προύχοντα γιατρό Περδικάρη, σε ρόλο πρωταγωνιστικό, ως εξής:

«Έξω από το Κονάκι μαυρίλα ο κόσμος, με κάποια ανησυχία παρακολουθούν τα παλικάρια που μπαίνουν στην μεγάλη αίθουσα. Η μουσική σταματάει. Πλάγι στο Μουντίρη κάθεται ο γιατρός. Ένα άρωμα από τα νιάτα κι από περήφανη λεβεντιά γεμίζει τη σάλα. Όλοι σιωπηλά χαιρετούν. Ο αρχηγός βγάζει τη μάσκα του, κι είναι τόσο δύσκολο να λυθεί ο κεφαλόδεσμος κι έπειτα πάλι τεχνικά, να ξαναδεθεί και να τον ράψει ο ράφτης».

«Ο αρχηγός είναι ένα γνωστότατο παλικάρι ο Ζάχος, ονομαστός χορευτής.

- Μουντίρη εφέντη, ευγενικά πολύ λέει ο γιατρός στον καινούργιο νεοφερμένο Μπουντίρη, μεγάλο μπέρδεμα και παιδεμός αν θελήσουμε να βγάλουμε όλοι τους τις μάσκες. Τα καημένα τα παιδιά, αρκετά κουράστηκαν όλη τη νύχτα να τους ντύσουν και να ράβουν επάνω τους όλα αυτά τα ασημικά. Ας μη τους κουράσουμε πάρα πάνω, όλοι τους είναι συμπατριώτες μας, παιδιά δικά μας. Εγώ προσωπικά, σου εγγυώμαι γι' αυτούς, κι ύστερα... ο κόσμος έξω τους καρτερεί, ας τους αφήσουμε να χαρούν».

«- Ας γίνει το θέλημά σου, ντοκτόρ εφέντη. Δίκιο έχεις, θάναι μεγάλος μπελάς αν όλοι βγάλουν τις μάσκες τους και να ξαναραφτούν.

Όταν σε λίγα λεπτά βγήκαν έξω οι Μπούλιες, ο κόσμος τους υποδέχτηκε με φωνές και χειροκροτήματα. Όλοι ξέρουν πως ανάμεσά στους Νιαουσιανούς είναι ντυμένοι και πέντε αντάρτες φουστανελλοφόροι. Οι Νιαουσιανοί ζήτησαν από τον αρχηγό να πάρουν μέρος στο γλέντι τους και οι

αντάρτες, τα άλλα ήταν δουλειά του γιατρού».

Ακολουθεί το προσκύνημα με τον Ζαλιστό. Οι Μπούλες κρατιούνται ανά δύο, ώστε να βοηθιούνται μεταξύ τους να κάνουν εναλλάξ το ιδιότυπο προσκύνημά τους. Γέρνουν προς τα πίσω σε θέση υπερέκτασης και αναταράζουν τα ασημικά τους, ώστε και πάλι ο ήχος να δεθεί με την κίνηση. Η γυναίκα μορφή κάνει πραγματική κλίση προς τα εμπρός σιγά-σιγά, κάτι που το γνωρίζουμε από άλλες θρησκευτικές τελετές. Το προσκύνημα των ανδρών φαίνεται περισσότερο σαν άρνηση προσκυνήματος παρά σαν προσκύνημα, εκτός αν δεν είναι πράγματι προσκύνημα και είναι κάτι άλλο.

Ο Λευτέρης Δρανδάκης γράφει: «Η χορευτική δραστηριότητα αρχίζει μ' αυτή τη στατική όρχηση (τον Ζαλιστό). Ο κόσμος σωπαίνει και χαίρεται αυτή τη στιγμή γιατί είναι εμφανές πως μια μακριά τελετουργία αρχίζει πια και επίσημα».

στ) Οι χοροί.

Το έθιμο δεν νοείται χωρίς τους χορούς. Εδώ θα πρέπει να ξεχωρίσουμε τους χορούς που χορεύονται στο Δημαρχείο και στις άλλες στάσεις, στις πλατείες της πόλης, από την κατηγορία των χορών με τους πομπικούς χορευτικούς ρυθμούς, τις πατινάδες, που συνοδεύουν την πομπή από στάσιμο σε στάσιμο.

Ο Ζαλιστός είναι ιδιότυπος στατικός χορός, τον είδαμε σαν έναρξη της τελετουργίας του εθίμου. Δεν εντάσσεται ούτε στις πατινάδες ούτε στους καθ' αυτό χορούς. Μετά τον Ζαλιστό ακολουθεί η «Ρόιδο». Είναι πατινάδα. Αλλά ο ρόλος της είναι προπαρασκευαστικός του δρωμένου που θα ακολουθήσει με τον Θούριο του Ρήγα.

Το τραγούδι της Ροϊδοπούλας είναι πανελλήνια γνωστό. «Κάτω στη Ροϊδο τη Ροϊδοπούλα Τούρκος αγάπησε μια Ρωμιοπούλα». Και δεν είναι καθόλου περίεργο, μέσα στην τουρκοκρατία, στο κονάκι του Τούρκου δυνάστη, μπροστά στον Μουδήρη να γίνεται αναφορά σε στίχους, όπως: «Δεν θέλω μάνα μου τον Τούρκο γι' άντρα». Αυτή είναι η Νάουσα! Η πατριωτική έξαρση δυναμώνει στο δεύτερο τραγούδι. Είναι ο Θούριος του Ρήγα. «Ως πότε παλικάρια θα ζούμε στα στενά, μονάχοι σαν λιοντάρια στις ράχες στα βουνά», και στο σημείο αυτό βγαίνουν τα σπαθιά. Ρίγη συγκίνησης και έξαρση πατριωτική καταλαμβάνει το πλήθος στο άκουσμα του Θούριου, στη θέα του ανθού της Νάουσας να ξεσπαθώνει, στο σμίξιμο των σπαθιών, στους ρυθμούς του επίτρου και του ανάπεστου.

Η Τουρκική εξουσία ήταν υποχρεωμένη, στη Νάουσα, να συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις της πόλεως, με τις επιθυμίες των προυχόντων, με τους οποίους διατηρούσε άριστες σχέσεις, για τη δική της ασφάλεια, και προσχηματισμένα ή απροσχημάτιστα υποχρεώνονταν να υποτάσσεται αδιαμαρτύ-

ρητα στη δύναμη των εθίμων.

Κάτι ανάλογο είχα βιώσει στη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής. Κάθε εκδήλωση που θα κινητοποιούσε κόσμο ήταν απαγορευμένη. Και οι εκτός ναού θρησκευτικές τελετές επίσης. Τέθηκε λοιπόν στη Γερμανική αρχή το αίτημα της χορήγησης άδειας για την περιφορά του Επιταφίου. Το θέμα που συζητιόνταν τις μέρες εκείνες στην αγορά ήταν αν θα δώσει την άδεια ο φρούραρχος.

Ο φρούραρχος δήλωσε την επιθυμία να μάθει περισσότερα γι' αυτό το δρώμενο και πείστηκε ή έκανε πως πείστηκε πως είναι μια εθιμική θρησκευτική τελετή χωρίς εθνικού χαρακτήρα προεκτάσεις και υπό τον όρο αυτό και μετά από διαβουλεύσεις έδωσε την άδεια και επιπλέον συνόδεψε και ο ίδιος την περιφορά του Επιταφίου στην ενορία του Αγίου Μηνά.

Βεβαίως έγινε ανάσταση. Τόσο πλήθος! Η τελετή με τη Βυζαντινή της μεγαλοπρέπεια και εκείνος ο λαός να ψέλνει σύσσωμος: «Ω γλυκύ μου έαρ...» Δεν χρειάζονται ψυχαναλυτές για να μετρήσουν την έκρηξη των συναισθημάτων. Είναι εύκολο να εκτιμήσει κανείς τις προεκτάσεις. Τέτοια βιώματα ανατρέπουν καταστάσεις. Ειλικρινά δεν ξέρω πως θα ένιωθε ο Γερμανός φρούραρχος της πόλης μόνος σε τόσο και τέτοιο πλήθος. Ανάλογα, φαντάζομαι, αισθήματα θα ένιωθε και ο Τούρκος μουδέρης στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

Σήμερα έχουμε μαρτυρίες για την περίοδο της τουρκοκρατίας και τις σχέσεις μουδέρη και τοπικών Ελλήνων αρχόντων και από την άλλη πλευρά. Οι μαρτυρίες αυτές των Τούρκων μαζί με τις δικές μας επιτρέπουν τον σχηματισμό πληρέστερης άποψης για τα γεγονότα της εποχής εκείνης.

Πλατειάζω, αλλά αξίζει τον κόπο. Στην Γερμανική κατοχή και πάλι, πριν την επίταξη του Λαππείου Γυμνασίου, επισκέφθηκε το σχολειό ένας Γερμανός αξιωματικός, για πρώτη και μόνη φορά, την ώρα της πρωινής συγκέντρωσης. Κάναμε την προσευχή και μετά ο Γερμανός αξιωματικός κάτι είπε, ειλικρινά δεν θυμάμαι τι, ίσως να μην είχε και τίποτε. Εκείνο που θυμάμαι όμως, και θα το θυμάμαι, είναι ότι ο Λυκειάρχης μας, Χαρίλαος Ιωαννίδης το όνομά του, μας κάλεσε να ψάλλουμε τον Εθνικό ύμνο. Και το δώσαμε και κατάλαβε, παρουσία του Γερμανού αξιωματικού.

Χοροί που χορεύονται στο Δημαρχείο είναι η Παπαδιά, ένας συγκλονιστικός χορός του πρώτου που κορυφώνεται στον απολυτό, στο κομμάτι του χορού με τους τρίσημους πόδες. Στον απολυτό

ελεύθεροι οι χορευτές, ο ένας πίσω από τον άλλο με μέτωπο προς τη φορά της περιφέρειας, με τα χέρια προτεταμένα, όπως οι χορευτές νεανίες του κεραμικού της Βασιλείας, κάνουν στην επίκλησή τους άγνωστο πού. Οι νεανίες του Κεραμικού απευθύνουν στην επίκλησή τους στον Διόνυσο χορεύοντας έναν πανομοιότυπο χορό μπροστά του. Ότι το κομμάτι αυτό του χορού ταυτίζεται με αυτό του Κεραμικού, δεν έχω καμία αμφιβολία. Απλοί χορευτές αν ρωτηθούν, άνθρωποι ακόμα και απαίδευτοι: «Τι χορό χορεύουν οι χορευτές του αγγείου;» αυθόρμητα θα απαντήσουν: «Απολυτό».

Μετά την Παπαδιά χορεύεται από την γυναικεία μορφή του ομίλου ο χορός Μακρυνίτσα. Βαρύς συρτός χορός, αποδίδεται από την γυναίκα Μπούλα με απόλυτο πάντα σεβασμό στην παράδοση. Ο χορός της Μπούλας δεν έχει απλώς σοβαροφάνεια, είναι σοβαρός χορός. Η Μακρυνίτσα, εμπειρίχει αναφορά στις μνήμες της καταστροφής της πόλης και γι' αυτό διεγείρει αντίστοιχα συναισθήματα. Εξαντλείται έτσι το ένα κομμάτι των παθών, αυτών που έχουν τη μορφή της θλίψης. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι ο μεγαλοπρεπής στη λιτότητά του αυτός χορός είναι πένθιμος χορός, ενταγμένος στο όλο τελετουργικό του δρωμένου σε θέση κλειδί.

Αν δεχθούμε ότι η Παπαδιά με τον απολυτό είναι η κορύφωση της ικεσίας, η «Μακρυνίτσα» είναι η απάντηση στην επίκληση. Στην υπέρβαση των ανθρωπίνων απαντά η άλλη πλευρά με συγκατάβαση και με παραχώρηση της άδειας της λιτάνευσης των συμβόλων. Η Μακρυνίτσα είναι η αφετηρία της πομπής των τελετουργικών συμβόλων, με κεντρικό, κυρίαρχο σύμβολο, την ίδια τη γυναικεία μορφή, η οποία φέρεται-χορεύει δια των οδών της πόλεως, ακολουθώντας τα βήματα των τελεστών, βήματα λιτού δακτυλικού τετραμέτρου.

Πριν από την εκκίνηση της πομπής χορεύονται και άλλοι χοροί, οι οποίοι χορεύονται επίσης στις πλατείες της πόλης όπου γίνονται ανάλογες στάσεις και είναι: Νταβέλης, παλιά παπαδιά, Σωτήρης Νιζάμικος. Για τους χορούς αυτούς θα μιλήσουμε σε ειδικό κεφάλαιο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η εισήγηση του κ. Βαλσαμίδη αποτελεί το πρώτο κεφάλαιο του υπό έκδοση βιβλίου του «ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ».

Από τη διαχρονία της λαϊκής έκφρασης στην τέχνη του φορκλόρ

Γιώργος Μελίκης
Δημοσιογράφος, Κοινωνιολόγος

Είναι ευλογία να γεννιέται κανείς σ' έναν τόπο όπου όροι με ευρυγώνια εθνολογική διάσταση βρίσκουν την καλύτερή τους εφαρμογή, σημασία και πληρότητα.

Η Ημαθία είναι ένας τόπος ευλογημένος από εθνογραφικής πλευράς, αφού διαχρονία και συγχρονία λειτουργούν με υποδειγματική παραλληλία και επαλληλία με ορισκά και αδιαμφισβήτητα όρια αφετηρίας: απώτατη αρχαιότητα - έτος 2000 μ.Χ.

Σε καμιά άλλη περιοχή η διαχρονία της λαϊκής - καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργίας δεν εμπλουτίστηκε τόσο πολύ, όσο εδώ στην ομηρική Ερατεινή Ημαθία.

Οι απαρχές της χάνονται στην ελληνική μυθολογία. Κι αν οι τελευταίες ανασκαφές στα δυτικά Πιέρια αποκαλύπτουν τα μεγαλιθικά ιερά, όπως πρόσφατα δημοσίευσα στην εφημερίδα «Αγγελιοφόρος της Κυριακής», σύμφωνα με έρευνες της αρχαιολόγου Αγγελικής Κοταρίδου, τότε η «Νεκρή Κυρά των Πιερίων» ζωσμένη με τέσσερα μαχαίρια τα υπαίθρια ιερά στο Δάσκιο και νοτιοδυτικά της Σφηκιάς, καθώς και το Ιερό του Απόλλωνα στο Μελισσόρεμα μεταξύ Σφηκιάς και Ριζωμάτων, άγνωστα μέχρι σήμερα αρχαιολογικά ευρήματα και χαίρομαι που έστω και πάρεργα μπορώ να τα ανακοινώσω, και ευχαριστώ ιδιαίτερα γι' αυτό την αγαπητή φίλη Αγγελική Κοταρίδου που μου τα εμπιστεύθηκε, θα πιστοποιήσουν πως από την κοιλάδα του Αλιάκμονα συντελέστηκε το πέρασμα της ιστορίας για τη δύση προς Ελίμεια και το

νότο προς Περαιβία. Ένα πέρασμα που αδιάλειπτα από την πρώτη εποχή του σιδήρου ως και τους Βυζαντινούς χρόνους παρέσυρε και γαλβάνισε πτυχές πολυσήμαντες της μυθολογίας και αργότερα της μακεδονικής ιστορίας που θα γράψουν

πλέον νέα δεδομένα στην κοινωνική ανθρωπολογία.

Αν όλα τελικά συνηγορήσουν θα καταδείξουν τη μεγάλη αυτή μαρτυρία και τότε εδώ πρέπει να αναζητήσουμε τις Πιερίδες μούσες και τον Ορφέα και όχι στα Λειβηθρα και το Δίον. Γιατί από δω εφορμά η λαϊκή αυτή διαχρονία παραδομένη από στόμα σε στόμα και με το μανδύα των νεραϊδών, των ζωτικών και των καλοκυράδων χιλιάδες τώρα χρόνια φτάνει ως τις μέρες μας. Ζωντανή και ανεπανάληπτη αν ξέρεις να την αφουγκρασθείς μπορείς και σήμερα να την ακούσεις να τραγουδιέται και να θρυλείται σ' όλα σχεδόν τα χωριά των δυτικών Πιερίων. Όμως η ιστορία θέλει αποδείξεις, τεκμήρια και καταπιστεύματα για να αντέξει στο χρόνο ως η μόνη παμμέγιστη των θεωρητικών επιστημών. Σαφώς και πρόκειται για ανατροπή δεδομένων, συντελειακής εθνογραφικής μαρτυρίας. Αν όμως το έργο των αρχαιολόγων προχωρήσει, τότε η ελληνική μυθολογία θα μετατραπεί σε ιστορία με παραδοχή και τεκμηρίωση και η διαχρονία θα γεφυρώσει τη συγχρονία τόσο συνεκτικά και αδιάλειπτα που θα χαρίσουν ένα ακόμη πολιτιστικό θαύμα σ' αυτόν τον ευλογημένο τόπο μας.

Ελπίζω οι κακοτοπιές στενόκαρδων αρχαιολόγων να μην φτάσουν όπως στην περίπτωση της Βεργίνας που δυστυχώς ακόμη και σήμερα μετά από την παγκόσμια αρχαιολογική και ιστορική παραδοχή διατυπώνουν κούφιας επιφυλάξεις αν πρόκειται για τις Αιγές ή για την παλιά γνωστή θεωρία «περί Βάλας».

Αλλά και η Βεργίνα και τα Λευκάδια καταμαρτυρούν τη διαχρονία της λαϊκής-καλλιτεχνικής έκφρασης με επιτεύγματα υψηλής αισθητικής που πλέον πέρα από την επιχώρια ημαθιώτικη αποδοχή, θαυμασμό και περηφάνια, ανήκουν στην υψηλή σφαίρα της καλλιτεχνικής εκείνης έκφρασης και δημιουργίας που μας καταπλήσσει.

Είναι σχεδόν άγνωστα, στο σύνολο των εθνολόγων, εθνογράφων και κοινωνικών ανθρωπολόγων πολλά από τα στοιχεία εκείνα που εδώ στην Ημαθία επιχωριάζουν και κατέχουν σημαντική θέση στην κοινωνική ανθρωπολογία και κυρίως στην ερμηνεία των φαινομένων που οι σύγχρονοι σημειολόγοι θα μπορούσαν να επιδαφιλεύσουν και στη συνέχεια να αποδώσουν στο κοινό και την βιβλιογραφία.

Οχι όμως φορτωμένα με την υπερβολική εκείνη αρχαιολαγνία, αλλά με την σημασιολογική τους διάσταση και κυρίως την ιστορική τους διαχρονία. Οι μεγάλες δόσεις αρχαιολαγνίας έκαναν τους επιστήμονες ανά τον κόσμο να βλέπουν τον νεοέλληνα με επιφύλαξη. Η εθνολογική, ανθρωπολογική διάσταση και στρωμάτωση και τα κοινωνιολογικά αντερίσματα των νεοελλήνων, δυστυχώς για πολλούς ξένους ερευνητές παραμένουν επίμαχα σημεία αμφισβήτησης της συνέχειας της καταγωγής μας.

Εμείς που βιώνουμε την νεοελληνική έκφραση και που γνωρίζουμε την ιστορία μας ας μη ματαιοπονούμε στην κακόβουλη διεκυστίνδα του αν ο Μεγαλέξαντρος ήταν Μακεδόνας ή Σκοπιανός παίζοντας με την ταυτότητά μας γιατί έτσι μεθοδεύεται στα χαλκεία της Δύσης και της Ανατολής.

Στη διαχρονική συγχρονία της λαϊκής έκφρασης στην Ημαθία μπορούμε να εντάξουμε δύο σημαντικά δρώμενα και μνημικές τελετές. Τις Μπούλες της Νάουσας και τα Θρακικά-προσφυγικά Αναστενάρια της Μελίκης.

Το πρώτο ως φαινόμενο κοινωνικοεθνικής διάστασης και το άλλο, τα Αναστενάρια, ως φαινόμενο υπέρβασης του εγώ μέσα από μια αυστηρή μνημική τελετουργική αλληλοδιαδοχή και πράξη που

κατανικάει την ανθρώπινη ύλη και ευδαιμονίζει τον μύστη που μπορεί και αξιώνεται αυτής της υπέρβασης, μια μορφή προσωπικής λαϊκής έκφρασης με όλα τα στοιχεία της ανθρώπινης διαχρονίας.

Αλλά και στη Μπούλα οι ανυπέρβλητες χορευτικές αντοχές των Γιαννιτσάρων δεν είναι μια συλλογική υπέρβαση του εγώ;

Οι ερμηνευτικές δυσχέρειες και στις δύο περιπτώσεις είναι ακόμη δυστυχώς πολλές και μεγάλες και αφήνουν στάδιο ευρύ για έρευνα και συμπεράσματα.

Η μύηση, η μυσταγωγία, η μουσική, ο χορός, ο διονυσιασμός σαφώς και μας παραπέμπουν στο Μητρώο της Βεργίνας, ένα σημαντικό αρχαιολογικό τόπο, που σύμφωνα με έρευνες της αρχαιολόγου Στέλλας Δρούγου λατρεύονταν με μοναδικό τρόπο ο Διόνυσος.

Πολλές ακόμη άλλες ευετηριακές, φαλλικές, ευγονικές και μαγικότροπες μορφές λαϊκής έκφρασης στην Ημαθία παραμένουν μέσα στη διαχρονία τους μοναδικές και δυσεπίλυτες με τις ίδιες περίπου ερμηνευτικές δυσχέρειες.

Η αναβίωση και ίσως δικιμότερα αναπαράστασή τους, καταντάει πολλές φορές πεπερασμένη, αμφίσημη και συγχρονιστική στο δοκούν και την προσωπική μαρτυρία αυτού που πρωτοστατεί. Θα έλεγα πως πρόκειται για εξωραϊστικές απόπειρες στο βωμό της διαχρονίας που τα ίδια τα δρώμενα εμπεριέχουν και υποστασιοποιούν αμφίδρομα την λαϊκή έκφραση και τον ένα και μοναδικό κορμό της λαϊκής παράδοσης.

Τα ποντιακά Μαμοέρια, ένα σημαντικό λαϊκό ποντιακό δρώμενο, που σηματοδότησε το ποντιακό λαϊκό θέατρο στην κοιτίδα του, αλλά και στον σημερινό ελλαδικό χώρο, κάθε φορά κατοχυρώνει στην νεοπντιακή του παραλλαγή και εκφορά. Αλλά και τα Ρογκάτσια, έθιμο κι αυτό του Δωδεκαμήρου στο Ρουμλούκι, όπως και τα Μαμοέρια, δέχονται τις επιδαφιλεύσεις των σύγχρονων φολκλοριστών όχι μόνο σε ενδυματολογικό, αλλά και σε μουσικοχορευτικό επίπεδο.

Συνεκτιμώντας τα επιχώρια, εδώ στην Ημαθία μας, μέσα από μια χαρτογραφική αντίληψη έχω κατά περιοχές να παρατηρήσω τα εξής, τα οποία σε πολλούς και σε κατ' ιδίαν συζητήσεις μας ενδεχομένως είναι και γνωστά.

Από το βήμα αυτό και πριν μερικά χρόνια στο ετήσιο φιλολογικό μνημόσυνο του αγαπητού φίλου Στέλιου Σβαρνόπουλου είχα πει, και το

Ξέρω πως είχα πικράνει την αγαπημένη μου Βούλα Χατζίκου, τα εξής τα οποία και πάλι θα επαναλάβω γιατί τα πιστεύω.

Η Βέροια απόχτησε τον καταξιωμένο Ιστορικό της, επίσης αγαπητό φίλο Γιώργο Χιονίδη, δεν απέκτησε όμως τον λαογράφο της. Και δεν εννοώ να υποβαθμίσω καθόλου το πολύ σημαντικό έργο της Βούλας Χατζίκου γιατί κι εμένα με διαπέρασε και με γοήτεψε. Όμως πουθενά ούτε ένα βιβλίο, ούτε μια κατάθεση κειμένων που να μείνουν πέρα από κάποιες επιφυλλίδες στον τοπικό τύπο.

Ηθογραφίες μοναδικές σε φιλολογική, γλωσσολογική και κοινωνική αξία σχεδόν χάθηκαν γιατί;

Η Βέροια σε σύγκριση με τα άλλα διαμερίσματα του νομού μας παραμένει η πλέον πτωχή.

Πλουσιοπάροχα όμως τροφοδότησε και πλούτισε σε γνώσεις ειδικούς και μη με την παλιά αρχιτεκτονική της, κοσμική και λαϊκή. Εχουν εκπονηθεί πράγματι πολύ σημαντικά συγγραφικά έργα πάνω στις μορφές αυτές από την δεκαετία ακόμη του '50.

Στις άλλες όμως μορφές λαϊκής έκφρασης και δημιουργίας όπως την μουσική, το χορό, τα δημοτικά τραγούδια, τι έγινε;

Πόσα τραγούδια έμειναν να τραγουδιούνται ακόμη και να ξαναζούν στις εκδηλώσεις των ντόπιων ή μη Βεριωτών;

Από εκείνη την ανεκδιήγητη ηχογράφιση του Ραδιοφωνικού Σταθμού Μακεδονίας στις 5 Απριλίου του 1968 με την ενορχήστρωση και διασκευή του Τάκη Σαμαρά και το κλαρίνο του Μανόλη Παπαγεωργίου ελάχιστα και ως τίτλοι ακόμη έμειναν κι αυτά δυστυχώς δεν ακούγονται στην κακοφορμισμένη διασκευή τους.

Τα θυμίζω επί τροχάδην: Φρόσω Ρήνα, Μέρμηγκας, Μαρμαρένια μου Βρυσούλα, Μαριγώ, Αναθεμά τον προξενητή, Εμείς εδώ δεν ήρθαμε. Τρία κορίτσια στου σκουλεϊό. Μια κόρη μι ουμίλησιν,

Μικρό μι καλουγίριψαν, Ένα Κουρίτσ' απ' του Κουλιντρό, Στα ψηλά τα παραθύρια, Δώδικα μήνις στου στρατό, Μήνυσέ μου Φθυμίτσα μ' και το Ένα όμορφου κουρίτσι.

Ωραίες ερμηνείες από καλές φωνές οι οποίες εκτελέστηκαν στην εκατόμβη της ενορχήστρωσης, πρόχειρα και ανεργμάιστα, χωρίς το τόσο χαρακτηριστικό τους ηχόχρωμα και την αστική τους καταγωγή.

Τραγούδια που με λίγη προσοχή αποτελούν σημαντικά δείγματα αστικής μουσικής με συνοδεία ορχήστρας λεπτών οργάνων.

Οι Βεριώτες ότι μπόρεσαν και δημιούργησαν πολιτιστικά μέσα από τον γνωστό πολιτιστικό τουλάχιστον ανταγωνισμό με τη Νάουσα, το κατάφεραν πριν το 1922.

Η παρουσία του προσφυγικού στοιχείου στη Βέροια αφού πέρασε τα πρώτα χρόνια της σκληρής και αδήριτης προσφυγιάς και μετά από την ανασύνταξή του και την συμμετοχή του σε κάθε μορφή δράσης και δημιουργίας θαρρείς και ως δια μαγείας και δεν ξέρω πόσο αθέλητα έθεσε στο περιθώριο την επιχώρια λαϊκή έκφραση. Το μόνο που παρέμεινε ως και την δεκαετία του '60 ήσαν οι βίζιτες της Κυριακής μετά την εκκλησία.

Οι τσιγγάνοι της πόλης απεναντίας κράτησαν για πολλά ακόμη χρόνια μετά, το εθιμικό τους βίο, στις κλειστές μικρές κοινωνίες τους, στους μαχαλάδες. Συχνά όμως σχολιάζονταν για τα λαϊκά τους δρώμενα όπως τις Λαζαρίνες και τους καλαντισμούς του Δωδεκαημέρου με όχι και τόσο κολακευτικά σχόλια, πράγμα που τους αποθάρρυνε και σιγά - σιγά τα εγκατέλειψαν για να απογυφτοποιηθούν.

Μια διαπίστωση στην οποία πολλές φορές παρακινδύνεψα ερμηνείες άλλοτε μετριοτέρες κι άλλοτε πιο τολμηρές είναι ότι οι ντόπιοι Βεριώτες περιχαρακώθηκαν τόσο πολύ αρνούμενοι

σχεδόν για δεκαετίες όποια συμμετοχή στα λαϊκά δρώμενα της πόλης, κι αν δεν υπήρχε η Βούλα η Χατζίκου με τον όμιλό της τότε εκεί γύρω στο '60 θα μπορούσαμε σήμερα να μιλάμε για πλήρη απομόνωση και απραξία.

Τους λόγους τους γνωρίζουν, πιστεύω, μόνο οι ντόπιοι Βεριώτες. Τι δηλαδή τους έκανε να απομονωθούν πολιτιστικά αρνούμενοι και οποιαδήποτε πολιτιστική συνεργασία με τους προσφυγικούς φορείς και άτομα.

Μια πόλη όπως η Βέροια δυστυχώς δεν μπόρεσε μέχρι σήμερα να βρει τους λαογράφους, εθνογράφους που θα αναδείξουν το πολύ σημαντικό λαογραφικό της πρόσωπο. Δεν μπορεί να άνθισε η λαϊκή και εκκλησιαστική αρχιτεκτονική τόσο δυναμικά και καθοριστικά και άλλες μορφές λαϊκής έκφρασης και δημιουργίας να παρέμειναν αδρανοποιημένες ή σχεδόν ανύπαρκτες, όπως ορισμένοι κατά καιρούς υποστήριζαν και υποστηρίζουν.

Βεβαίως και υπάρχουν μονογραφίες με λαογραφικά θέματα, αλλά όλες παραμένουν στο επίπεδο της πρώτης σωστικής καταγραφής χωρίς τις διαστάσεις και την επιστημονική τους τεκμηρίωση.

Η πλούσια αστική βυζαντινή ενδυματολογία, ιδιαίτερα των γυναικών, δεν έχει αποτυπωθεί ούτε καν σε κάποιο λεύκωμα με ανάλυση και τεκμηρίωση συνδέοντας φόρμες και αντιλήψεις αστικές μ' εκείνες των βυζαντινών κυράδων. Οποια εγχειρήματα έχουν γίνει απευθύνονται μόνο στην επιχώρια κατανάλωση.

Πιστεύω πως η διαχρονία αυτή της λαϊκής έκφρασης και δημιουργίας των Βεριωτών βρίσκεται κάπου θαμμένη πολύ βαθιά και ελπίζω πως κάποτε θα βρεθεί ο μελετητής που θ' ανοίξει τα σεντούκια και τη βαρταλαμίδα και θα αποκαλύψει τον πλούτο της. Τουλάχιστον ότι γίνει ας γίνει όσο γρήγορα μπορεί, γιατί ο λαϊκός πολιτισμός είναι όνειρο και πραγματικότητα μαζί κι αυτά τα δύο δυστυχώς αλληλοεξοντώνονται καθημερινά στο βωμό της πολυσήμαντης εξέλιξης. Πολλοί και καλοί είναι οι Βεριώτες συγγραφείς και καλλιτέχνες που τιμούν πανελλήνια την πόλη και την καταγωγή τους. Ας σκύψουν και κάποιοι άλλοι στα θέματα της λαϊκής της παράδοσης γιατί το αξίζει.

Η Νάουσα είναι ένας ευλογημένος τόπος. Παρότι και εδώ στα 1922 έφτασαν εκατοντάδες πρόσφυγες και μάλιστα από μεγάλα ελληνικά αστικά κέντρα του Πόντου και της Μικρασίας οι Ναουσαίοι δεν περιχαράκωθηκαν, αλλά απεναντίας

τους αγκάλιασαν και αλληλομπολιάστηκαν με πολλές πολιτιστικές επιμιξίες.

Πέρα από τη Μπούλα και τους Γιαννιτσάρους εκατοντάδες είναι τα τραγούδια και οι χοροί των Ναουσαίων τα οποία σώζονται με μοναδικό τρόπο μέχρι σήμερα στα χείλη όλων σχεδόν των Ναουσαίων ντόπιων και μη. Η δε μουσική της σχολή με παραδοσιακούς μουσικούς αποτελεί μαζί με τη Γουμένισα Κιλκίς και την Τζουμαγιά Ηράκλεια Σερρών, φυτώρια παραδοσιακών μουσικών μοναδικά στο πανελλήνιο.

Η Νάουσα δε σηματοδότησε τη συγχρονία μόνο με τη βιομηχανία της κουβέρτας, αλλά και με το πολιτιστικό της οπλοστάσιο που αποδεικνύεται κάθε χρόνο και ανεξάντλητο και που πηγάζει από την εθνική και πολιτιστική της διαχρονία.

Εδώ οι μορφές λαϊκής έκφρασης και δημιουργίας δεν ανταγωνίστηκαν μεταπρατικά... τον απομονωτισμό της Βέροιας, αλλά εμπλούτισαν έναν ολόκληρο νομό και ταυτόχρονα την παγκόσμια εθνολογία.

Δεκάδες είναι τα λήμματα, όπως και οι μονογρα-

φίες που καταγράφουν πολλές από τις εκφράσεις του επιχώριου λαϊκού ναουσέικου πολιτισμού. Αλλά και οι διεθνείς συμμετοχές πολιτιστικών σχημάτων έκαναν ευρύτερα γνωστή τη Νάουσα και τον Πολιτιστικό της πλούτο. Μπορεί οι ναουσέϊκες κουβέρτες να έφτασαν στην άκρη της Ελλάδας, όμως η Μπούλα με τους Γιαντισάρους, την Παπαδιά, τον Ζαλιστό, τον Νταβέλη το Νιζάμικο, την Μακρυνίτσα και τόσα άλλα έφτασαν στις πέντε ηπείρους.

Όπωςδήποτε και από τη Νάουσα λείπουν πολλά γιατί και τα μέσα δεν είναι πολλά. Όμως υπάρχει ο εθνολογικός εκείνος ιστός που σύντομα πιστεύω θα συγκροτήσει έργα σημαντικά που θα αναδεικνύουν τη διαχρονία της λαϊκής έκφρασής της.

Πολλές είναι οι περιστάσεις που τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό καυχήθηκα για την Ημαθιώτικη καταγωγή μου και όπως είπα και στην αρχή είναι ευλογία να είσαι ημαθιώτης. Όμως άλλες τόσες φορές καυχήθηκα για την μελικιώτικη, ρουμλουκιώτικη ρίζα μου, παρόλο από τη μάνα μου είμαι Ναουσαίος, Λιόλιος αλλά από τη Νάουσα.

Τέσσερις πολυσήμαντες μορφές λαϊκής έκφρασης και δημιουργίας που συντελούνται στη Μελίκη την καταξίωσαν όχι μόνο στην ελληνική, αλλά και στη διεθνή εθνογραφία και κοινωνική ανθρωπολογία.

Αναστενάρια, Καλόγερος, Λαζαρίνες και σε μικρότερη κλίμακα το καρναβάλι της με τον γάμο και τα ρουγκάτσια.

Με τ' άλλα έθιμα δεν θέλω να σας κουράσω γιατί είναι καταγεγραμμένα στους τέσσερις τόμους που εξέδωσα με τα «Λαογραφικά της Μελίκης» και γνωστά είναι. Όμως λίγα λόγια θα πω για τα Αναστενάρια όχι μόνο ως μελετητής, αλλά κυρίως ως ευτυχής κοινωνός και συντελεστής. Λόγια από μέσα προς τα έξω και όχι από έξω για μια απλή προσέγγιση με το έθιμο.

Τα Αναστενάρια χαρακτηρίζονται ως εκπληκτικό παγκόσμιο φαινόμενο ακαΐας με πολυσήμαντες και πολυσχιδείς ιδιαιτερότητες. Στον Αναστενάρη, τα πόδια του, η φθαρτή του ύλη, γίνονται το όχημα μέσα από το οποίο θα περάσει στην καταξίωση. Θα δοκιμάσει, όπως κάθε φορά, αν οι Άγιοι προστάτες του τον αγκαλίζουν με τη χάρη τους, αν τον κατα-

ξιώνουν πέρα από τη ροή του φθαρτού και νοητού εποχούμενος στην πίστη του πως να κατακτάει το άφθαρτο, το επέκεινα νόησης και ερμηνείας. Κι αυτό να μείνει ανεκκλήτο, άφατο περιέχοντας την διαχρονία του, την τελολογική του διάσταση και έκφραση.

Η τελετή αυτή μπορεί για τον ανυποψίαστο επισκέπτη να φαίνεται ένα πανηγύρι, αφού και τα ίδια τα αναστενάρια «πανηγύρι» αποκαλούν το έθιμο.

Όμως πρόκειται για ένα πανηγύρι διαστάσεων και ύφους. Μοναδικότητα του οποίου παραμένει ο πανηγυρισμός, που είναι η έξαρση και η ένταση για να επέλθει η κορύφωση και ο καθαγιασμός, δίνοντας λύση στην καθημερινότητα, που για τον Αναστενάρη αυτή η καθημερινότητα είναι τρόπος ζωής. Είναι σκέψη και δράση. Είναι η καθημερινή μάχη της υπέρβασης του εγώ. Είναι ένα διακόνιμα, που αν είναι αληθινό, η εμπράγματη συνέπεια και ακολουθία του τον πληρεί, τον διακατέχει και τον κάνει μύστη αυτής της καθημερινότητας με όλες τις αναγκαιότητές της, τα προβλήματα και τον αγώνα της βιοπάλης και επιβίωσης.

Η μουσική, αυτή η ειδική μουσική, διαγράφει την αρμονική της στο ρυθμό ενός δεκαπεντασύλλαβου που δονεί ως τα τρίςβαθα τον Αναστενάρη.

Ο Κωνσταντίνος ο Μικρός, ο Μικροκωνσταντίνος

Μικρό τον είχε η μάνα του, μικρό τ' αρρεβωνιάζει,

μικρό τον γήρτε μήνυμα στον πόλεμο να πάγει.

Ένα πολυσήμαντο ιστορικό, ελληνικότατο τραγούδι που φέρνει σε μέθεξη τον Αναστενάρη και εντυπωσιάζει τον κάθε επισκέπτη.

Πάνω σ' αυτόν τον δεκαπεντασύλλαβο το Αναστενάρη θα δοκιμαστεί. Θα προσμετρήσει τις δυνάμεις κι απαντοχές του, θα περαιωθεί και θα εκλάμψει, για να τελειωθεί σε έναν αγώνα εσωτερικό, που δεν περιέχεται σε νούμερα και μεγέθη πεπερασμένα. «Αναψε κόσμε τη φωτιά, να μπει ο Κωνσταντίνος» λέει ένας στίχος. Βλάσφημη ταύτιση με τον αγιο-προστάτη ή δραματική εξατομίκευση μιας υπέρβασης;

Μια ακόμη ερμηνευτική δυσχέρεια, ή μια ακόμη εκμηδένιση του εγώ και του εμείς;

Τέλος θα έρθει το τραπέζι. Το Αναστενάρη κι αυτό ένας συνδαιτημόνας όπως όλοι οι παρευρισκόμενοι. Ανθρώπινος, φθαρτός, άπληστος,

γαστρήμαργος, πλην όμως έμπλεος. Ένα τραπέζι πλούσιο που το κάνει πλουσιότερο η ευλογία των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης που καμαρώνουν πλέον κι αυτοί, πάνω στο στασίδι τους για τους άξιους στρατιώτες τους.

Η μάχη κερδίστηκε κι αυτή τη φορά μέσα σ' αυτό το πανηγύρι. Πόσοι νίκησαν και πόσοι νικήθηκαν το ξέρει ο καθείς μόνος του και χωριστά. Ένας απολογισμός ψυχής έχει πάντα τα θετικά και αρνητικά του. Ένα όνειρο, το κάθε όνειρο, δεν κρατάει πολύ. Κρατάει όσο μια ζωή γιατί ζωή και όνειρο είναι ένα νόμισμα με δύο όψεις. Στο Γιδά τα πράγματα, χάρη στις προσπάθειες του αγαπητού φίλου Γιάννη Μοσχόπουλου κυρίως και άλλων Ρουμλουκιωτών, τα τελευταία χρόνια άρχισαν να παίρνουν το δρόμο τους.

Πιστεύω πως όταν βρω το χρόνο και τον τρόπο θα ολοκληρώσω για το Ρουμλούκι αυτό που πριν τριάντα τόσα χρόνια άρχισα. Θα κυκλοφορήσω και τους άλλους 8 τόμους με τα «Λαογραφικά». Τότε μόνο θα μπορέσω να πω αυτό που πολλές φορές με δάκρυα στα μάτια για τον λατρεμένο μου τόπο σιγοψιθυρίζω. «Δώδεκα τόμοι για τον ιδιαίτερο τόπο μου είναι ένα καρβουνάκι στο βωμό της λατρείας μου, όμως τόσο μόρεσα. Ας τους αρτιρίσουν οι άλλοι που θα έρθουν κατοπινά».

Από τα Δυτικά Πιέρια άρχισα ορίζοντας την διαχρονία της λαϊκής έκφρασης και δημιουργίας και εδώ θα καταλήξω την πρόχειρη αυτή χαρτογράφηση-αναφορά στα τέσσερα γεωγραφικά διαμερίσματα του νομού Ημαθίας.

Πέρα από τις μεγάλες ημερολογιακές εορταστικές εκδηλώσεις στα Πιέρια ο κύκλος του χρόνου διαγράφει μια αδιάλειπτη και συνεχή τροχιά που και εθνογραφικά συνεπής μπορεί να χαρακτηριστεί και κοινωνικά πρόσφορη αποδεικνύεται.

Τραγούδια, ήθη έθιμα, πανηγύρια, κοινωνικές εκδηλώσεις και όλος ο εθιμικός βίος των κατοίκων της περιοχής, αποτελούν μια μοναδική κάθε φορά εμπειρία με όλα σχεδόν τα στοιχεία της αυθεντικότητας και της παράδοσης.

Στον τομέα της μουσικοποιητικής έκφρασης για τον οποίο μπορώ να έχω και μια πιο προσωπική άποψη, εκτιμώ πως είναι από τις ελάχιστες περιοχές στην Ελλάδα που παρέμειναν οι κάτοικοι τόσο αυθεντικοί.

Στις χιλιάδες καταγραφές της προσωπικής μου Συλλογής και του Αρχείου μου όχι μόνο από την Ημαθία, αλλά από όλη τη Μακεδονία και τη Θράκη, το Δάσκιο, τα Ριζώματα, το Πολυδένδρι και η Σφηκιά μπορούν να συγκριθούν στην αυθεντικότητά με τα χωριά του Τριγώνου του Εβρου και τα χωριά του Μενίκιου Ορους, στα Σέρρας.

Δεκάδες είναι τα χωριά μας μέσα στο νομό Ημαθίας που το καθένα ζει στο ρυθμό της παράδοσης. Δεκάδες και τα έθιμα που επιχωριάζουν

και που καταγράφονται στη λαϊκή συνείδηση, άλλα με συνέπεια και σοβαρότητα και άλλα δυστυχώς με φολκλορίστικη φιλοσοφία και ελαφριά καρδιά.

Δυστυχώς ο φολκλορισμός είναι τέχνη. Δεν είναι μόνο όρος στη διεθνή λαογραφία. Τέχνη πάνω στην οποία επενδύουν πρόσωπα και βιοτεχνίες, «ειδικοί», κομπογιαννίτες που με ευκολία σκυλεύουν πάνω στο ενιαίο σώμα της λαϊκής παράδοσης και έκφρασης. Και είναι είδος που εξάγεται. Τα τσαρούχια, το φέσι και η φουστανέλα όπως γνωρίζετε πληρώνονται σε συνάλλαγμα. Οι εμπειρίες μου από τα ταξίδια μου σ' όλο τον κόσμο τόχουν επιβεβαιώσει με τον πλέον εύγλωττο τρόπο όπως και το αντίθετο.

Αυτή η ακραιφνής πληθυσμιακή - πολιτιστική πανσπερμία στην Ημαθία με δραστήριες και πλούσιες σε έργο ομάδες, σαφώς και αποτελεί μικρογραφία της Ελλάδας και του ελληνικού πολιτισμού. Σε καμιά περίπτωση όμως το εθνικό δεν πρέπει να καλύπτει το τοπικό. Οι εθνικοτοπικές μορφές λαϊκής έκφρασης δεν είναι έργο των τοπικών φορέων, είναι έργο ευρυγώνιας ενασχόλησης από ομάδες ειδικών. Εμείς εδώ στον τόπο μας πρέπει με γνώση και σεβασμό να σταθούμε στα επιχώρια, στις τοπικές λαϊκές μορφές έκφρασης, αυτά πρέπει να αναδείξουμε μέσα από τις παραδομένες μαρτυρίες τους, μέσα από την εθιμική τους σημειολογία. Στα σημεία, στις πράξεις, στα λόγια, στην έκφραση και κυρίως στην πίστη.

Τα εθνικοτοπικά τσαλαβουτήματα είναι έργο περαιωμένο και επικίνδυνο των φολκλοριστών που μονίμως πατάνε σε δύο βάρκες.

Εμείς δεν είμαστε φολκλοριστές δεν θύουμε στο γκρεχ σόου δεν πάμε γυρεύοντας να παλιμπεδίσουμε με τον λαϊκό μας πολιτισμό, γιατί όσες τέτοιες απόπειρες κι αν έγιναν δεν έπεισαν και κυρίως δεν έπεισαν αυτούς που θέλαμε να πείσουμε. Το σημαντικότερο όμως δεν πείσαμε τους νέους που είναι, εν κατακλείδι, οι σηματοροί και δέκτες αυτής της άψυχης, άνευρης και ανυπεράσπιστης παραδοξολογίας που θέλουμε να παρουσιάσουμε ως διαχρονία.

Οι πολυπολιτισμικές δραστηριότητες ατόμων και ομάδων από όλες τις ράτσες στο νομό μας, σηματοδοτούν και το βαθμό ποιότητάς τους και κυρίως αναβίωσης ή βίωσης αν θέλουμε αφού πρόκειται για αυθόρμητες πράξεις λαϊκής έκφρασης κι όχι προκαλούμενες υπό την πίεση ενός θεσμικού πλαισίου.

Παρ' όλες τις τελευταίες εξαγγελίες του υπουργείου πολιτισμού ότι θα χαρτογραφήσει στον ελληνικό χώρο όχι μόνο τα υλικά μνημεία, αλλά και κάθε άυλη μορφή λαϊκής έκφρασης σεβόμενο όπως διατίνεται την κυριαρχική τους διαχρονία και εφαρμογή, θεωρώ πως ανάλογα με τις προ-

τεραιότητες των παραγόντων του υπουργείου και τις δημοσιοσχετίστικες πληροφορίες που θα έχουν, θα κινηθούν και θα ευεργετήσουν πρόσωπα και φορείς συν την πελατειακή αντίληψη που πιστεύω ότι θα επιβάλλουν οι κατά τόπους πολιτικοί, χωρίς να αποδοθούν και πάλι τα του Καίσαρος τω Καίσαρη.

Εκτιμώ πως θα είναι εξαιρετικά επίπονη και δυσχερής μια τέτοια καταγραφή της άυλης ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς αν δεν καταλάβουν την σημασία των τοπικών μελετητών και ερευνητών. Ας μου επιτραπεί η κατ' αντιπαράθεση παραλληλία, μου θυμίζει λιγάκι το εθνικό κτηματολόγιο. Κοινή είναι η διαπίστωση ότι όσο εμείς εξαρτόμαστε από αυτούς, τόσο αυτοί δυστυχώς βυσσοδομούν. Ελλάδα είναι μόνο η Αθήνα και όσες απόπειρες ανασύνταξης πολιτιστικών δυνάμεων «πριμοδοτήθηκαν» από το υπουργείο στην υπόλοιπη Ελλάδα, δέχτηκαν την νταβατζίδικη αθηναϊκή αντίληψη που δυστυχώς ακόμη αυτοφυώς και αδιαλείπτως θάλλει και θα θάλλει.

Είμαι από αυτούς που με λόγια και έργα πολεμώ με μανία τους «υποστηρικτές» της παράδοσης και

του λαϊκού μας πολιτισμού. Η Παράδοση δεν χρειάζεται δεκανίκια για να υπο-στηριχθεί, δεν είναι ανάπηρη, δεν υπο-στηρίζεται. Μπορεί και πατάει καλά και στα δυό της ποδάρια και αντέχει γερά. Ας το συνειδητοποιήσουμε κι ας βάλουμε λίγο λάδι στις όποιες πληγές και πικρίες που έχουμε από πρόσωπα, φορείς και καταστάσεις.

Θα επαναλάβω και μ' αυτό θα τελειώσω που σε δεκάδες βραδιές και σε χιλιάδες φίλους εδώ και 17 χρόνια τώρα στις εκδηλώσεις του Λαϊκού Χειμώνα που οργανώνω στην αίθουσα τελετών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης λέω: Εμείς που βρεθήκαμε όχι από καθήκον, αλλά από έρωτα στο χώρο αυτό θα επιμείνουμε με μια επιμονή που δεν πασχίζει να συντηρήσει μέσα από σπαράγματα το σπέρμα μιας φολκλορικής αντίληψης για τον λαϊκό μας πολιτισμό, αλλά αυτούσιο τον κορμό της όπως παραδομένος μας δόθηκε γιατί κι εμείς σύψυχα και σύσσωμα του αφιερωθήκαμε.

Θεσσαλονίκη 26 Απριλίου 1998

ΒΕΡΟΙΑ και ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

μια ματιά στο αύριο

Η έναρξη λειτουργίας του νέου συνεδριακού κέντρου-θεάτρου του δήμου Βέροιας, την άνοιξη του 1999, είναι φυσικό ν' αποτελέσει αφορμή για την έκφραση «ανησυχιών» και την διατύπωση προβληματισμών που αφορούν το σύνολο των πολιτιστικών δρώμενων στην πόλη μας.

Στρατηγική, δομές και λειτουργίες επαναθεωρούνται.

Είναι βέβαιο ότι δέκα χρόνια μετά την ίδρυση της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού το τοπίο των πολιτιστικών έχει αλλάξει. Η ίδρυση της ΔΕΠ έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί ήταν ο καταλύτης στην διαδικασία διαμόρφωσης της σημερινής εικόνας που έχουμε μπροστά μας. Η επιλογή του νομικού σχήματος και οι δυνατότητες που αυτό έδωσε διαμόρφωσαν ένα ευνοϊκό πλαίσιο ανάπτυξης, βοήθησαν στην αποδέσμευση της δυναμικής που ενυπήρχε στο χώρο, ήταν όμως παγιδευμένη μέσα σε ένα άκαμπτο πλέγμα δομών.

Το πρόβλημα αυτής της συγκεκριμένης περιόδου, που σήμερα δέκα χρόνια μετά εντοπίζουμε, είναι η έλλειψη ενός στρατηγικού πλαισίου ανάπτυξης. Αυτή την περίοδο οι κάθε είδους επιλογές είχαν μια ενστικτώδη και εν πολλοίς νεφελώδη αντίληψη στόχων και ενεργειών. Αποδεσμεύτηκε μια σημαντική δυναμική, όμως δεν έχουμε διαμορφώσει τους μηχανισμούς αξιοποίησής της.

Αυτή η δυναμική σήμερα κινδυνεύει γιατί διαχέεται, εκφυλίζεται και τελικά, χάνεται.

Αν το πρόβλημα αυτό αιτιολογημένα μέχρι σήμερα δεν μπορέσαμε να το εντοπίσουμε, δεν δικαιολογούμαστε να το αγνοούμε τώρα.

Το πρόβλημα έγινε ορατό όταν διαπιστώσαμε ότι στην πορεία προέκυπταν αδυναμίες και αδιέξοδα, που αρχικά δεν μπορούσαμε να τα εντοπίσουμε παρασυρμένοι ίσως από την γοητεία της δυναμικής που αποδεσμεύτηκε.

Σήμερα στα όρια αυτής της δυναμικής οφείλουμε να επανεξετάσουμε το σύνολο των πολιτιστικών δρώμενων, να οριοθετήσουμε στόχους και ενέργειες. Διαφορετικά κινδυνεύουμε να αυτοπαγιδευθούμε οδηγώντας εαυτούς σε κάθε είδους αδιέξοδα. Κινδυνεύουμε από τον πολυκερματισμό και υποβόσκοντες ανταγωνισμούς.

Πρέπει να γνωρίσουμε το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτυσσόμαστε τα όρια και τις δυνατότητές του.

Πρέπει να αξιοποιήσουμε το σύνολο των δυνατοτήτων μας, να ανοίξουμε νέες προοπτικές.

Είναι αδιανόητο να υπάρχουν στον περιορισμένο χώρο της πόλης μας πολιτιστικοί φορείς όπως οι τρεις δημοτικές επιχειρήσεις πολιτισμού και να μην έχουν αναπτύξει σημεία επαφής και διαλόγου. Αυτή η ευθύνη είναι συλλογική και το κείμενο αυτό δεν έχει πρόθεση να επιμερίσει ευθύνες στο συγκεκριμένο σημείο αφού και ο γράφων, όπως και όλοι μας από την όποια θέση μας, είμαστε μέρος του προβλήματος.

Ευθύνες θα επιμεριστούν σήμερα αν στο σημείο αυτό δεν υπάρξουν σαφείς και τεκμηριωμένες τοποθετήσεις.

Δύο είναι τα βασικά ζητούμενα σήμερα.

Ο προσδιορισμός των στόχων (στρατηγικοί - τακτικοί - μέσα) και η οργάνωση δομών.

Σε ότι αφορά το πρώτο πρέπει να αναπτυχθεί ένας ουσιαστικός διάλογος με την συμμετοχή όλων μας για να δώσουμε ορισμένες καθοριστικής σημασίας απαντήσεις.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά και οι στόχοι της πολιτιστικής πολιτικής, τι ζητάμε, σε ποιους απευθύνεται, πως εντάσσονται οι πολίτες σ' αυτήν, πως αυτή εντάσσεται στους γενικότερους στρατηγικούς σχεδιασμούς του δήμου.

Πρέπει να αποσαφηνίσουμε τα αιτούμενα αυτών των επιλογών.

Ο πολιτισμός πρέπει να διαχυθεί στην πόλη, κάθε δημότης έχει δικαίωμα να γίνει κοινωνός του, πρέπει να δοθούν δυνατότητες επιλογών, η Βέροια πρέπει να μετεξελιχθεί σε πομπό πολιτισμού, κέντρο πρωτοβουλιών και δράσεων.

Όλα αυτά βέβαια απαιτούν εξειδίκευση γιατί αλλιώς κινδυνεύουν να ηχούν σαν συνθήματα και αυτή είναι η ευθύνη μας. Ο καθορισμός των στόχων και ο προσδιορισμός των μέσων πρωτεύει.

Όμως αυτά δεν είναι τα μοναδικά προβλήματα. Επιμέρους επιλογές πρέπει να αξιολογηθούν με αυστηρά κριτήρια.

Για παράδειγμα το ΔΗΠΕΘΕ Βέροιας αναζητά διέξοδο στην καλλιτεχνική του δημιουργία με συμπαραγωγές.

Ποια είναι τα οφέλη από αυτή την επιλογή. Καλλιτεχνικά, οικονομικά. Πως αυτή η επιλογή λειτουργεί μέσα στην ίδια την πόλη.

Η ΔΕΠ στηρίζει εδώ και χρόνια τους θεατρικούς - μουσικούς - εικαστικούς αγώνες του υπουργείου παιδείας. Συμπίπτουν οι στόχοι αυτών των αγώνων με τις δικές μας αντιλήψεις ή αναπαράγουν και αυτοί ένα σύστημα ανταγωνισμού που διαπερνά όλη την κλίμακα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Τέλος σ' ότι αφορά τις δομές είναι αναγκαία η ενοποίηση των τριών δημοτικών επιχειρήσεων πολιτισμού. Η επιλογή αυτή θα τις προσδώσει νέες αυξημένες δυνατότητες, θα συντονίσει το έργο τους θα αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο τρόπο μέσα και δυναμικό, ενώ θα μπορέσει το νέο σχήμα να ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες υποστήριξης-λειτουργίας του νέου συνεδριακού κέντρου θεάτρου.

Όλα αυτά θα κινηθούν σε ένα προκαθορισμένο οικονομικό πλαίσιο που θα οριστεί με βάση ορισμένα επιμέρους οικονομικά δεδομένα και υπάρχουσες συμβάσεις.

Είναι προφανές ότι το πλαίσιο αυτό δεν θα βρει την κοινή αποδοχή αφού θα άρει κάποιες ιδιότυπες ασυλίες, είναι όμως μια πρόταση. Ενδιαφέρον θα έχει η όποια αντιπρόταση να κατατεθεί τώρα, έτσι, ώστε να υπάρξει η δυνατότητα ενός ολοκληρωμένου διαλόγου.

Είναι αναγκαίο αυτό, γιατί σε διαφορετική περίπτωση, διάλογος δεν μπορεί να υπάρξει ενώ η αποσπασματική αντιμετώπιση του προβλήματος δεν μπορεί να αντιστρέψει την αρνητική πορεία των γεγονότων.

Η εκ των υστέρων δικαίωση δεν είναι φαντάζομαι στόχος κανενός γιατί τι νόημα θα έχει μια δικαίωση που θα στηρίζεται στα αποτελέσματα μιας αποτυχίας. Η δικαίωση είναι επιθυμητή σαν αποτέλεσμα μιας θετικής πορείας.

Γιάννης Καμπούρης
Δ/ντής ΔΕΠ

Θωμάς Γκόρπας, *Τα ποιήματα [1957-1983]*,

Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Αθήνα 1995

*Θα καταργήσω τον ουρανό θα καταργήσω τη γη
και θ' αφήσω μόνο ένα ουζερί
Για ένα πιστό για ένα τραγούδι για ένα χορό
κ' εσύ να περνάς απ' έξω*

Η συγκεντρωτική έκδοση των ποιημάτων του Θωμά Γκόρπα περιλαμβάνει την έκδοση του 1979 *Στάσεις στο μέλλον [Σπασμένος καιρός]*, Αθήνα 1957, *Παλιές Ειδήσεις*, Αθήνα 1966, *Πανόραμα*, Αθήνα 1975, με επιπλέον, τουλάχιστον από την τέταρτη έκδοση του 1983 και μετά, τις συλλογές *Ανεξάρτητα* (1957-1970), *Ο Μεγάλος Δρόμος* (1975), *Γιουσσουρούμ* (1976) και τις συλλογές *Περνάει ο στρατός...* (1980) και *Τα θεάματα* (1983). Η τελευταία μοιράζεται στα τρία: *Κομμάτια του Αλλοτε* (1955-1966), *Τα θεάματα* (1976-1982), *Το πατάρι* (1972). Εύκολα διαπιστώνεται πως είναι δύσκολο να παρακολουθήσει κανείς την πορεία εξέλιξης του

Γκόρπα, καθώς δεν υπάρχει αντιστοιχία ανάμεσα στο χρόνο δημοσίευσης και στο χρόνο γραφής των ποιημάτων. Έτσι, από τα πράγματα επιβάλλεται η ματιά να είναι συνολικότερη σ' αυτό το έργο που δεν έχει το σύστοιχό του στα πλαίσια της γενιάς στην οποία εντάσσεται.

Γεννημένος στο Μεσολόγγι το 1935 και μέτοικος στην Αθήνα από το 1954 ο Θωμάς Γκόρπας, ανήκει στη δεύτερη μεταπολεμική γενιά, στην οποία, κατά τις προτάσεις του Αλ. Αργυρίου, εντάσσονται όσοι ποιητές γεννήθηκαν στα χρόνια 1929-1940 και που γι' αυτόν το λόγο παρουσιάζουν κοινότητα βιωμάτων.

Τα παιδικά, προεφηβικά ή και εφηβικά χρόνια αυτής της γενιάς συναρτώνται με την κατά Γκόρπα καπνισμένη δεκαετία (*Τα ποιήματα [1957-1983]*, ό.π., σ. 184) αλλά και με την ψυχροπολεμική, και μετεμφυλιακή για την Ελλάδα, πρώτη δεκαετία του μεταπολέμου. Πρόκειται για τη γενιά που έχασε χωρίς να πέσει ντουφεκιά (Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, *Υπό ξένην σημαίαν. Ποιήματα 1967-1987*, Αθήνα 1991, σ. 51) και είδε τις ανταύγειες από μια μάχη που άλλοι δώσανε και χάσανε γι' αυτήν (Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, *Ραγισμένο ταμπούρλο*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 13). Η απαγόρευση των ιδεολογιών και οι διώξεις σηματοδεύουν αποφασιστικά τους ποιητές στον τρόπο ζωής και έκφρασης. Μιας έκφρασης που γενικά παρουσιάζει το γνώρισμα του ερμητισμού, ενώ για μια ομάδα με σαφέστερη κοινωνική και πολιτική συνείδηση οι τρόποι είναι ρεαλιστικότεροι και πάντως αναγνωσιμότεροι. Με την τελευταία συγγενεύει ο Θωμάς Γκόρπας από την άποψη των κοινωνικοπολιτικών του ενδιαφερόντων και τη σαφήνεια εκφοράς του λόγου. Αλλά μόνο ως προς τα σημεία αυτά.

Μέσα στο κόμμα και έξω από το κόμμα, γράφει ο Μ.Γ. Μερακλής, *προλετάριος συνειδητός* και *λυμπεν-προλετάριος*, ελεύθερος σκοπευτής μέσα στη στράτευση, πιστεύει στην αλήθεια της εργατικής τάξης, στην πραγματικότητα του εργάτη βάζοντας σε δεύτερη μοίρα λάθη και ήττες. Αν αυτά παίζουν το ρόλο τους η υπόθεση εξακολουθεί να υπάρχει. Αυτά μεταδί-

Από ένα τέτοιο υπέδαφος πηγάζει η εκφραστική ιδιαιτεριότητα του Θωμά Γκόρπα. Το ποίημα είναι μικρό ή εκτεταμένο, πεζόμορφο ή όχι - κάποτε και τα δύο -, άλλοτε «ευγενικότερο», λυρικότερο, και άλλοτε «αγριότερο». Η φραστική ωρότητα αντανακλά ασφαλώς ανάλογες κοινωνικές καταστάσεις, επιτείνεται όμως από τη σατιρική - σαρκαστική διάθεση του ποιητή. Η πολιτική καταπίεση σημαίνεται με λέξεις σαν αυτές, *πράκτορες, Ασφάλεια, χαφιέδες, ρουφιάνοι, φάκελος, αποχρωματισμένος*, ενώ εκτεταμένη είναι και η χρήση της βωμολοχίας. Η

σατιρική αιχμή πάλι στρέφεται ενάντια στην επίσημη Ελλάδα, στους αλλοτριωμένους νεοέλληνες και στους συμβιβασμένους συντρόφους αλλά και στους ομότεχνους της συντεχνίας, κυρίαρχους ή όχι: *Ο Σεφέρης επιτέλους πέθανε οριστικά / «Στο φέρετρό του ακούμπησε» η Ελλάδα / Αυτός που ακούμπηγε κανείς δε λείει... / Στην κηδεία του πήγανε και πεθαμένοι / φίλοι γνωστών διευθύνσεων κ' εχθροί / φυλετικών και άλλων διακρίσεων... (Τα ποιήματα (1957-1983), ό.π., σ. 104).* Η έκφραση στις περιπτώσεις αυτές δημιουργεί ορισμένες φορές δυσκολίες στην αισθητική μετουσίωση του βιώματος, κυρίως στα πεζομορφα ποιήματα. Ο ίδιος ο ποιητής έχει συνείδηση του προβλήματος: Εγώ ακόμα γράφω ποιήματα ασουλούπωτα που αρέσουν σε καμπόσους (ό. π., σ. 225). Κι ακόμα: Μέσα της [στην ποίηση] έβαζα και βάζω όλα αυτά που οι άλλοι λένε χωρίς να το πιστεύουν ότι δεν μπαίνουν μέσα (ό.π., σ. 257). Ωστόσο, αν δει κανείς τη γλωσσική ωμότητα στα ευρύτερα συμφραζόμενα των παραγράφων και των ενοτήτων, θα διαπιστώσει ότι αυτή, αποχτώντας μια άλλη διάσταση, προσδίδει στα κείμενα εκείνη την ιδιαίτερη χροιά που συνιστά το αποτύπωμα του ποιητή.

Ο Θωμάς Γκόρπας είναι ποιητής βιωματικός. *Η ακατέργαστη όσο και οξεία ευαισθησία του* (Σπύρος Τσακνιάς, ό.π., σ. 193) αποτελεί την ουσία αυτού που ο Μάριος Χάκας τόσο εύστοχα εξέφρασε με τον όρο γκορπισμός στο ομώνυμο πεζογράφημα: *Γκόρπα, Γκόρπα, (Ποιος είναι να πα να τον μάθετε) μόνο εμείς ψυλλιαστήκαμε, μόνο εμείς πήραμε τόσο σοβαρά αυτή την υπόθεση, γι' αυτό και όλα τριγύρω πολτός, φρενολογικές κλινικές, από δω προκύπτουν τα αναρχούμενα κείμενα, τα γραπτά μας χωρίς κώλο ούτε μύτη. Δεν υπάρχει για μας κοινωνικό ψεύδος είτε γιατί ήρθαμε πολύ νωρίς, είτε πολύ αργά, δεν υπάρχει συγγραφικό ψεύδος, γιατί διαλυθήκαμε μαζί με τα πράγματα και πού να κάθεται να συνθέτεις* (Μάριος Χάκας, *Άπαντα*, Αθήνα 1986, σσ. 243-244).

Θανάσης Ε. Μαρκόπουλος

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΩΜΑ ΓΚΟΡΠΑ

Ανθολόγηση: Θανάσης Ε. Μαρκόπουλος

ΘΕΣΗ

Στην ασφαλτο κυλάει το μεσημέρι λαβωμένο.

Όλα σπασμένα.

Σπασμένα γόνατα

λαιμοί

χέρια σπασμένα

σπασμένα συνθήματα

σπασμένες φωνές

σπασμένο τραγούδι

σπασμένο.

Όμως εμείς το περιμένουμε να ρθεί μέσ' από σημαίες κ' αίματα

η αλάβωτο μεσημέρι

μέσ στον σπασμένο καιρό

που λογαριάζεται κιόλας με το μέλλον.

ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Μνήμη Γιώργη Ζάρκου

Νεολαίε με το χαρτί του γυμνασίου
εσύ που στο σχολείο σήκωνες το χέρι για να πεις
όχι το μάθημα μα την αλήθεια
σήκωνε πάντα αυτό το χέρι που το γέννησε
της δικαιοσύνης ο καημός κ' η σιγουριά του αύριο.

Νεολαίε με το χαρτί του γυμνασίου
τα χέρια σου ανεβοκατεβαίνουν
πάνω σε τραπέζια καφενείων
καταχνιασμένων απ' την τσιγαρίλα
και τις ανάσες πεινασμένων
τα χέρια σου ανεβοκατεβαίνουν
πάνω σε μεγάλες πόρτες
που δεν θ' ανοίξουν ποτέ από μέσα.

Νεολαίε με το χαρτί του γυμνασίου
είσαι η φωτιά που ετοιμάζει η απελπισία
και θα κάψει τις σημαίες των αρχόντων.
κι αν το ψωμί κ' η γνώση ανταλλάσσονται
με τ' άλλο χαρτί που εσύ δεν έχεις
μην αρνηθείς γι' αυτό το ρόλο που σου ανάθεσε ο καιρός.
Οι μέρες μας κυλούν σα χειμωνιάτικα ποτάμια
στους δρόμους φέγγουν φαναράκια μίσους
στους δρόμους αλαφιάζονται οι μικρές παρέες
καθώς απ' τις γωνίες οι μισθοφόροι
με σιλέτα ξεμπουκάρουν και παγίδες.
Όμως τα δαγκωμένα λόγια ακολουθούν τραγούδια.

ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ Ή ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ

Σε λέω φωνή της άνοιξης σιωπή του έρωτα
 σε λέω ομορφιά πλασμένη από πικραμύγδαλο και πικροδάφνη.
 Τα μάτια σου οι ωραίοι μου στοχασμοί που επαληθεύονται
 στα μάτια σου η άνοιξη της αγάπης σου
 για τα μάτια σου σκοτώνω δυό μικρά πουλιά και τα κρεμάω
 στα στήθη σου
 από τα μάτια σου ξεκινάει ένα όνομα
 ριζώνεται στα χείλη μου γίνεται μουσική και με κερδίζει
 ριζώνεται στα σπλάχνα μου γίνεται καυτό νερό τα κάνει στάχτη
 ριζώνεται στην καρδιά μου γίνεται καημός την πνίγει μες στο
 αίμα της.
 Τι να σε πω; Τι να σε πω; Είσαι πέλμα στερεωμένο στη γη
 βλέμμα πολιορκημένο απ' τον ουρανό
 είσαι φιλί που αγκομαχάει στην υπομονή.
 Είσαι καημός είσαι φιλί είσαι καυτό νερό και μουσική.
 Είσαι πείσμα μικρό μες στο μεγάλο μαϊστράλι.
 Είσαι ανεμοπερπάτημα ξαφνιάζεις την πολιτεία μας
 είσαι κακό φως ματιάζεις τα κορίτσια της
 είσαι σκληρό σπαθί πληγώνεις τα παιδιά της.
 Απ' τα μαλλιά σου ξεκινάει ένα όνομα
 κ' εγώ το τραγουδώ όλο στοργή και πίκρα
 απ' τα μαλλιά σου κι απ' τα μάτια σου ξεκινάει ένα όνομα
 κ' εγώ το τραγουδώ σε τραγουδώ χωρίς να ξέρεις
 με λόγια πλασμένα από πληγή αίμα και στάχτη
 Ελένη!

(Σπασμένος καιρός, 1957)

ΑΘΥΜΙΑ ΕΩΣ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ο κλέφτης της Βαγδάτης.
 Το λυχνάρι του Αλαντίν.
 Ο Αλαντίν και η Γιασμίν.
 Ρομαντικοί όλου του κόσμου ενωθείτε.
 Ο κύβος έχει οκτώ γωνίας
 ο δρόμος του μεθυσμένου άπειρες
 του κερατά δύο.
 Θα μου επιτρέψετε να πάρω εγώ τη γωνία.
 Ξέρετε... έχω αυτή τη συνήθεια από παιδί...
 Το κατάστημα είναι γωνία.
 Γωνία Πατησίων και Χέυδεν
 γωνίες.
 Ζητώντας λησμονιά σ' απόμερη γωνιά
 η Γωνιά της Γυναίκας τότε κατά την κατά πολλά ειδυλλιακήν
 κατοχήν τώρα κάλλιστα η αριστερά σύζυγος ενός σεσημασμένου
 Χαφίε δοσίλογου έστω φανατικού δεξιού μπορεί να έχει μια μπου-

τίκ με την επιγραφή
Η γωνιά της γυναίκας
Καημένε Αλαντίν.
Παν τα νιάτα παν τα κάλλη.
Για να φας τώρα γιαρμά ή πορτοκάλι πρέπει να πας στην Ευρώπη
ότι αξίζει τον κόπο το στέλνουν εκεί...
Δυό γυναίκες μονομαχούν για ένα κοράλι
τρώγονται σαν τα κοκόρια
κοράλι μαγκάλι σερβιτσάλι (θυμάμαι τα νιάτα μου)
τσακάλι αφάλι μαϊστράλι σιμιγδάλι κεφάλι.
Θα φας το κεφάλι σου.
Να φας το κεφάλι σου.
Αγύριστο
αγύργο κεφάλι
κοίτα κεφάλι!...
Κεφαλίσιο
τυρί κεφαλίσιο
ένα κεφάλι σκόρδο
την περνάω ένα κεφάλι
τα μεγάλα κεφάλια
κεφαλαιοκράτες.
Ρε κεφάλια!...
Είναι ένας κεφάλας με μουστάκι καμιά σαρανταριά χρονώ.
Πρόσεξε μη χτυπήσει το κεφαλάκι του παιδιού...
Ταχτιρντί... ταχτιρντί...
Προσκεφάλι.
Το σκαλοπάτι σου θα κάνω για κρεβάτι...
Κεφαλικός φόρος
Κάθησε στην κεφαλή του τραπεζιού
Είναι η κεφαλή του σπιτιού μας
Κεφαλής επώνυμον
Κεφαλονιά νησί
Κεφαλόβρυσο
Κέφαλος ψάρι
Κεφαλόπουλο μικρός κέφαλος μικρό μεσολογγίτικο ψάρι
Κεφάλαιον
του Μαρξ
της εταιρίας
της Ιστορίας
των Θρησκευτικών κ.τ.λ.
Πόσα κεφάλαια έχουμε;
Μέτρα κεφάλια...
Έκοψε κεφάλια...
Θα πέσουν κεφάλια...
Μέσα τα κεφάλια σας!...
(Αυτό το έλεγε ο εισπράκτωρ στους επιβάτες των παλιών λεω-
φορείων των υπεραστικών ΚΤΕΛ όταν τ' αμάξι πέρναγε σύρριζα
σε κλαδιά δέντρων)
Κεφάλι
φάλι
λί
λιλή λιλή λιλή...

ΟΝΕΙΡΑ

Κάθε τόσο επιστρέφει εκείνη που είναι οπλισμένη με γλυκό χρωματιστό γυαλί.
Κάθε τόσο έρχονται κάτι φεγγάρια στον ουρανό που είναι να τα πιείς
με μπύρα παγωμένη. Κάθε τόσο έρχονται κάτι απαίσιοι κρότοι που είναι στολισμένοι
με φωνές αηδονιών.

Έχω μαζέψει πεθαμένες πεταλούδες ολοζώντανα τζιτζίκια κουρέ-
λια απ' τα ντρίλια του πατέρα μου λουλούδια της θαλάσσης
Μμεσολογγίτικα χαμομήλια κι άλλα ωραία πράγματα και τα φυ-
λάω να τα κρεμάσω στα δωμάτια του αιδοίου της μόλις τα χτίσει.

Εν τω μεταξύ που λένε κ' οι δημοσιογράφοι συντριμμένος από
ρεμπέτικα γυναίκες ταπεινούς παιδιά μαχαιρώματα και καρβου-
νιασμένα «έχω λαμβάνειν» συλλογίζομαι πως αν δεν γινόμουν
ποιητής θα γινόμουν χανατζής σε μια ωραία φιλόξενη ερημιά
ανάμεσα σε δυό χωριά ρουμελιώτικα κεφαλοχώρια. Χανατζής το
λοιπόν πράος λιγομίλητος γλυκομίλητος σοφός και μέσα μου πολύ
σκοτεινός με τις μουστάκες μου με τις τσιγάρες μου τις μάσες
και τις ξάπλες μου ένα φως να φέγγει τις αναμνήσεις μου. Θά-
λεγα και κάνα τραγούδι κουτσοπίνοντας...

*Λάλησε κούκε μ' λάλησε λάλα καημένο αηδόνι
λαλάτε σ' ακροπέλαο που πλένε τα καράβια...*

ΤΑ ΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΙΔΙΑ

Σημαία από σατέν βρώμικου χρώματος
μαύρα κατοίκια πλένονται στη θάλασσα
όλη η Ποίηση του Κόσμου κρύβεται
σε σχισμή βράχου σαν κολυμπάς.

Ο Σεφέρης επιτέλους πέθανε οριστικά
«στο φέρετρό του ακούμπησε» η Ελλάδα
αυτός που ακούμπαγε κανείς δε λέει...
Στην κηδεία του πήγανε και πεθαμένοι
φίλοι γνωστών διευθύνσεων κ' εχθροί
φυλετικών και άλλων διακρίσεων...

Πάμε ρε παιδιά σινεμά να περάσ' η ώρα
κ' ελλείπει ελληνικού βλέπουμε τούρκικο
-Δε βλάπτει... Μάθατε... μάθατε;
Το παλιό ηλιοβασίλεμα επιστρέφει
ανατολή ηλίου και όλοι κλαίνε από χαρά
τρώνε και πίνουνε χορεύουνε και δε μιλάνε...
Πάλι

Το μαγαζάκι το παλιό ανοίγει για καινούργιο...
Κλείνομαι μέσα κλείνομαι μέσα κλείνομαι μέσα

κι ακούω ρεμπέτικα χαζεύω ζωγραφιές
κοιτάω παλιά κιτάπια κ' έξω απ' το παράθυρο...
Αυτή είναι σκλαβιά! Αυτή είναι σκλαβιά μουρμουράω.
Περασμένα μεσάνυχτα με παίρνει ο ύπνος
ονειρεύομαι τον Αρχιστράτηγο Καραϊσκάκη
Βήχει βρίζει λάμπει και τους δείχνει
τον πούτζο του.

Πάλι. Αμάν τι τραβάς κ' εσύ

Καημένη Ελευθερία!...

Ούτε εχθρός τους νάσουνα...

(Πανόραμα, 1975)

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

[Απόσπασμα]

Στον Μίμη Λιμπεράκη

Θανάσης Ε. Μαρκόπουλος

Εδώ λησμονημένη επαρχία εδώ τρομερό καλοκαίρι. Νεαροί εργάτες που για πάντα χάλασαν υγεία κι ομορφιά στις αλυκές στο ράντισμα στα ρύζα και στα έργα μόνη τους παρηγοριά έχουν τα λαϊκά τ' αγαπημένα τους λαϊκά. Παιδιά του γυμνασίου πεινασμένα σεξουαλικά και νευρασθενικά προτιμούν μελοδραματικές ταινίες που τελειώνουν με γάμο στην

εκκλησία μπράβο και πολλά λεφτά βρίσκουν ένα μεθύσι στην πρέφα άλλο στο ματς και τη σιγουριά στην παρέα των χαφιέδων. Απόφοιτοι γυμνασίου που ξεράθηκαν προτού ανθίσουν στην ελάχιστη καρέκλα του γραφιά απόφοιτοι γυμνασίου που χορτάρισαν στο διάδρομο του γραφείου του κυρίου βουλευτή. Αξιολύπητοι φαντάροι που ήρθαν να κάνουν την άδεια στο χωριό τους. Αξιολύπητοι φοιτητές που ήρθαν να κάνουν τις διακοπές στο χωριό τους.

Αυτοί που τρώνε απ' όλα τα σκατά μας και δεν μεγαλώσει το άνθος του μέλλοντος αυτοί που πίνουν όλα

τα χασίσια του καθεστώτος μας και η ελπίς της Πατρίδος μαραθεί. Αυτοί και οι άλλοι που κουβαλάν εδώ το μαυρισμένο ουρανό της Αθήνας και τα κόκκινα συνθήματα της Αθήνας και το χνώτο των προδοσιών της Αθήνας. Οι άλλοι που όλα τα δίνουν και δεν παίρνουν τίποτε και κάποτε αργά ή γρήγορα πληρώνουν το «λάθος» τους με το ρεκασμό των μεν με την περιφρόνηση των δε.

Ακόμα μπακαλόγατοι γκαρσόνια χτίστες φορτοεκφορτωτές ψαράδες όλοι παρακατιανοί όλοι ονειροπαρμένοι φίλοι κ' εχθροί το ίδιο περιφρονημένοι από τους νοικοκύρηδες πικροί κ' αβάσταχτοι όλο το βράδι κόβουν βόλτες και χαλβά έως την απόγνωση που φέρνει ζάλη και λιγοθυμιά εδώ στο δρόμο στο Μεγάλο Δρόμο στρωμένο με πνιχτά αναφιλητά φτερά κομμένα και καμένα όνειρα κόβουν βόλτες και χαλβά απ' την Πλατεία στο Μώλο κι απ' το Μώλο στην Πλατεία. Εδώ οι φτωχοί νέοι δεν προλαβαίνουν να μάθουν πολλά πράγματα γι' αυτούς που αφήνουν τα χρόνια τους στην ξενιτιά στα κελλιά και στα ξερονήσια δεν προλαβαίνουν να μάθουν πολλά πράγματα για τα σκυλιά που ξεκαλοκαιριάζουν με τα σκυλιά τους στα ωραία νησιά. Μιλάνε για το στρατό μαθαίνουν πολλά και γυρίζεις και τσάμπα όλη την Ελλάδα μιλάνε για τους τίγρεις του κατς τις ερυθρόλεukes και πράσινες θύελλες του ματς για τα μπορντέλα της Αθήνας που είναι παντού αλλά όλα είναι ακριβά μιλάνε για τα πρώτα σχολικά τους χρόνια τότε που ήρθαν Ιταλοί και Γερμανοί υπήρχαν και αντάρτες βέβαια... κ' όποιος μιλάει κρύβοντας κάτω από τις λέξεις συνθήματα «ανατρεπτικά» συνήθως τ' άλλο πρωί χάνεται μες σ' ένα ξαφνικό σκοτάδι και για να τον δεις πάλι πρέπει να είναι από καλή πάστα και για να τον ακούσεις πάλι πρέπει να έχει κ' αμετάπειστη καρδιά.

Εδώ μια νεολαία φλομωμένη καπνίζει χύμα διαρκώς ξεροκαταπίνει το σάλιο της έντρομη ψάχνει διαρκώς για την καρδιά της την βρίσκει την χάνει την ξαναβρίσκει και την ξαναχάνει ρουφάει ηλίθια δίχως προφυλάξεις τ' αρώματα που φεύγουν κάτω απ' τα φουστάνια των ακατάδεχτων τάχα θυγατέρων των αρχόντων παρθένων ασφαλώς...

Εδώ η ομορφιά των δεσποινίδων των καλών σπιτιών είναι αναμφισβήτητη προϋπάρχει καθώς τα Δόξα Σοι ο Θεός! Η μοίρα μας! Έτσι τα βρήκαμε... Εμείς θ' αλλάξουμε τον Κόσμο; Η Ελλάδα είναι τόπος ένδοξος αλλά πτωχός.

Εδώ καχεκτικά κορίτσια κολλημένα σε φτηνά φορέματα καρφίτσωμένα σε φτηνά γοβάκια και στο σπαραγμό βγαίνουν τα βράδια σιωπηλά σταματημένα σβησμένα μπροστά στην πρώτη τρυφερή τους λέξη το μαραμένο πιά Σ' αγαπώ. Βγαίνουν απ' τα χαμόσπιτα που τα καβαλικεύουν αγριόχορτα και φθισικές κληματαριές και φτάνουν δυό δυό τέσσερα τέσσερα στο νυφοπάζαρο και στο Μεγάλο Δρόμο. Απ' τις ρωγμές των σπαραγμένων τους προσώπων στάζουν λιωμένα πάθη φτάνουν μ' ένα καμάρι παραμάσχαλα τόσο θλιβερό και τόσο αφιερωμένο στα λιγδωμένα μούτρα στα λιγδωμένα μαλλιά δημοσιοϋπαλλήλων ξένων βολεμένων σπαστικών συφιλιδικών γιών συφιλιδικών εμπόρων και γαιοκτημόνων σεμνών και λογικών γιών πρώην αγωνιστών που απεχρωματίστησαν εγκαίρως κ' έπιασαν την καλή στα γελοία καπέλα κι άστρα κορδωμένων παλιόβλαχων αξιωματικών κάποτε φτωχών και δειλών.

Εδώ η αγαπημένη μας Πλατεία είναι μια μικρή κοιλάδα σκαμμένη απ' τις πατημασιές μας σκαμμένη από δάκρυα και βροχή. Στις όχθες της ο καλός κόσμος πίνει πορτοκαλάδα ούζο μέντα τρώει την πάστα του τρώει το παγωτό του ενώ εμείς μασώντας πασατέμπο φιστίκια και πικρά τσιγάρα παρελαύνουμε μπροστά του με σημαίες κόκκινες και μαύρες τσαλακωμένες πληγιασμένες.

Ο δρόμος του νυφοπάζαρου τα καλοκαιριάτικα βράδια είναι καταβόθρα ψεύτης ανάποδος ουρανός πουλιά πνιγμένα από χέρια χοντρά πνιγμένα στο αίμα ο δρόμος που ονειρεύονταν τα κορίτσια μας ανοιχτή αγκαλιά δυό χέρια δροσερά το ένα μέσα στ' άλλο δυό λέξεις οι πιο συνηθισμένες λέξεις στα όνειρα του κόσμου δυό λέξεις να λάμπουν να χορεύουν να γελάν να ξανανιώνουν: Σ' αγαπώ! Σ' αγαπώ!

Παλιοί μου φίλοι πικρή η αλήθεια πικρή το ξέρουμε πιά πως μάταια δαγκωνόμασταν στα μισόφωτα καθώς βλέπαμε τα κορίτσια μας δυό δυό τέσσερα τέσσερα να πηγαίνουν για τις ερημιές της πόλης ενώ το βράδι άρχιζε να κυλάει στη θάλασσα και στα χωράφια στις γειτονιές και στις δικές μας τις καρδιές... Κι όταν άρχιζε να αραιώνει ο καλός κόσμος των νοικοκυραίων απ' τα μαγαζιά έρχονταν σαν καρφιά στ' ανυπεράσπιστα στήθια μας τα: Πού είναι ο γιός μας Κώστα; Ξέρω κ' εγώ γυναίκα κάπου θα μπερμπαντεύει.

(Ο μεγάλος δρόμος, 1975)

ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΤΟΥ ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΗ

Σήμερα πάω κ' εγώ στα ΚΕΥΑ. Η αγαπητή πατρίς θέλει δοκίμους. Η μαμά Ελλάς προσφέρει άπειρες παραλλαγές καταπιέσεως στα παιδιά της.

Βέβαιον πως θα με κόψουν. Ο φάκελος... γελάω μέσα μου.

Έκοψα ένα κλαδάκι μυγδαλιάς φόρεσα κυριακάτικα φωνή χαμόγελο μάτια και βήμα πρωτομαγιάς έγινα ένας πολύ ευχάριστος κωμικός έγινα κι απ' την ανάποδη αρχιμουσικός έτσι που πάω τελευταίος και μόνος και με το κλαδάκι...

Σιγκοάλα Σιγκοάλα Σιγκοάσασαα...

Είσαι ο ήλιος το φεγγάρι και το φως μου

τ' ομορφότερο στολίδι είσαι του κόσμου...

Ομορφο κορινθιακό πρωί ήλιος και σκόνη σπαρτά και κελαϊδίσματα ένας λοχίας μαχμουρλής για επικεφαλής κ' εμείς στον πάτο του πρωιού βαριοί κι ασήκωτοι μολύβια... Εμείς τα υπόλοιπα της 53 σειράς ανυπότακτοι εσωτερικού εξωτερικού εξ' αναβολών για λόγους υγείας αληθινούς φανταστικούς διανοούμενοι επιστήμονες παρ' ολίγον επιστήμονες απόφοιτοι χωρίς επάγγελμα στα εικοσιπέντε και στα εικοσιεφτά χαλασμένα στομάχια αγύριστα κεφάλια φακελωμένοι γερασμένοι άντρες 33 ρετάλια 33 αχρείαστοι εκ του ασφαλούς για έναν πολεμοχαρή και υποτίθεται ενδόξου παρελθόντος ελληνικό στρατό...

Εν δυό εν δυό στο ρυθμό του χασάπικου στο ρυθμό του ζειμπέκικου μια διμοιρία για γέλια και για κλάματα ένα μάτσο χάλια μέσα στο πασίχαρο λουλουδιασμένο πρωί στο δρόμο για τα ΚΕΥΑ για τα πάντα και για το τίποτε...

Ο λοχίας σολάρει πηγαίνοντας με τα μάτια κλειστά τινάζοντας τις αρβύλες του με βίτσα λυγαριάς...

Μελαχρινή ομορφιά μου

παντοτεινή χαρά μου

Σιγκοάλα Σιγκοάλα Σιγκοάσασαα...

(Περνάει ο στρατός..., 1980)

ΜΠΟΥΖΟΥΚΤΣΙΔΙΚΟ 1996

Μαγαζί με μπουζούκια πόλεως επαρχιακής με άφθονο χρήμα. Ένα ζευγαράκι μάλλον μνηστευμένων πίνει διακριτικά. Στο πάλκο οι οργανοπαίχτες και τα μηχανήματα βασανίζονται με τους δεύτερους. Πλησιάζουν μεσάνυχτα. Οπου νάναι θ' ανεβεί ο πρώτος η φίρμα και θα σκίσει. Θα πέσουν γαρδένιες θα σπάσουν πιάτα θα βγουν φωτογραφίες αχ και όπα πικρά περασμένα θα ζωντανέψουν μέσα στο τρελό ντουμάνι για να γλυκαθούν θα δοξαστούν άσπρα μεράκια μαύρα λεφτά και οι ιδεολογίες τα στρώματα τα γούστα και τα μυαλά θα γίνουν ένα παραγγελίες φιλιά με τα χείλη φιλιά με τα δυό δάχτυλα απ' το στόμα φιλιά στον πρώτο φιλιά σ' αυτούς που βρίσκονται μακριά ή στο χώμα το λαϊκό τραγούδι κάθεται απ' έξω κρυνώνει και πονάει και λεφτά δεν έχει να πληρώσει να μπει μέσα το γλέντι των μπουζουκτσίδων των μερακλήδων των εργατικών και των φαντάρων.

Ανεβαίνει ο πρώτος και στέκεται κορδωμένος ανάμεσα σε δυό σιωπές και δυό πατάγους το μισό μούτρο του αγαπημένου τραγουδιστή χαλκός και θειάφι ό,τι απόμεινε από τις φτώχειες και τις δόξες της Κοκκινιάς των Τζιτζιφιών της Δραπετσώνας της Πλατείας Βάθης τ' άλλο μισό δανεικό από τα εξώφυλλα των «λαϊκών» περιοδικών. Μεσ στα ρεκάσματα που τον υποδέχονται ξεχωρίζουν των κουλτουριάρηδων και των νεοχασικλήδων. Επιτέλους διορθώθηκαν τα μηχανήματα κ' οι προβολείς και το αφεντικό στάθηκε δίπλα στο πάλκο να τον καμαρώσει επιτέλους μπορεί ν' αρχίσει είναι αηδιασμένος βραχνιασμένος φτιαγμένος χαμένος στα χαρτιά χαμένος και στην αγάπη αλλά μπορεί ν' αρχίσει...

Το ζευγαράκι κοντεύει να κλάψει
Η κοπέλα ήδη κολυμπάει στο αίμα της
Σφαγμένη απ' το φανταστικό σπαθί του τραγουδιστή
Αμέσως μόλις άνοιξε το σάπιο στόμα του
Η κοπέλα έχει τα μάτια κλειστά ζητάει να πιεί
Ο τραγουδιστής λέει τώρα τα βαριά του
Η κοπέλα έχει ακόμα τα μάτια κλειστά ζητάει πάλι να πιεί
Ο φουκαράς ο μνηστήρ παραγγέλλει
Σκέφτεται το ξύπνημα το μεροκάματο νυστάζει
Του φαίνονται σαν παραμύθι όλα κει μέσα
Παραδισένια κόλαση άγρια κόκκινα χρώματα.
Ο τραγουδιστής λέει το τελευταίο του τραγούδι
Σκληρός κ' εγωιστής ο οικονομημένος δυστυχισμένος
Το λέει με πάθος και σπαραγμό γιατί
Σε μια άλλη πόλη μια που δεν τον θέλει
Μ' άλλον τα σπάει μ' άλλον το γλεντά
Κι αυτός που μόνο γι' αυτή την άλλη τραγουδά
Κ' έτσι μπορεί να τραγουδά καλά
Το λέει και κρυώνει και πονάει και λεφτά δεν έχει να πληρώσει
Να βγει έξω.
Τραγουδά τον Χάρο με τα μάτια κλειστά
Τα μηχανήματα κλειστά τα φώτα.
Τελειώνει πεθαίνει τελειώνει κατεβαίνει
Από το πάλκο πάντα με τα μάτια κλειστά
Η κοπέλα πάντα με τα μάτια κλειστά-
Περνάει κοντά της βάφεται από το αίμα της
Τρέχει το γκαρσόνι και του το λέει
Μ' αυτός βουβός στον πόνο του βγαίνει έξω...
Τι καλά λέει μέσα του τι καλά άχ βρέχει
Βρέχει και είναι ερημιά... Ξάφνου βλέπει
Μια σκιά τρέχει ξωπίσω της και τη φωνάζει
Απεγνωσμένα χάνεται η σκιά ανοίγει τα μάτια του.
Ηταν η άλλη ήταν το λαϊκό τραγούδι ποιος ξέρει;
Πουτάνα! Άχ γιατί;... Πουτάνασα... Φαντάζεται την άλλη
Στην άλλη πόλη... φωνάζει χτυπιέται κλαίει
Γυρίζει προς τα φωτεινά γράμματα του μαγαζιού
Μουτζώνει τ' όνομά του...

Ένας μεγάλος του λαϊκού τραγουδιού μιλάει στα «Εσπερινά».
Ο Γιάννης Κολομπότσης αφηγείται πως ξεκίνησε.
«Για μένα το τραγούδι είναι ένα: το λαϊκό!...

Γράφει ο

Μπάμπης Φαγούρας

ΕΜΕΙΣ

*Πιθανόν εμείς να πέφτουμε έξω μ' όλα αυτά τα φτηνά
μας γούστα που τα πληρώνουμε πανάκριβα για τα μπου-
ζούκια και τα παρεμφερή ωραία πράγματα...*

*Πιστεύω να υπάρξει ένας παράδεισος και για μας γεμά-
τος ανυπολόγιστα φιλιά τσιγάρα καφέδες και κρασιά
κουτούκια και ταξιά έρημες μεταμεσονύχτιες πλατείες
κλειστά μαγαζιά κλειστά παράθυρα κι από πίσω οι
καλές γυναίκες μόνες ή με τον άντρα τους και γι' αυτό
δυσό φορές μόνες...*

(Τα θεάματα, 1988)

Ιδεολογία & πράξη της πολιτιστικής ανάπτυξης

Δημήτρης Αθανασιάδης
Καλλιτεχνικός Διευθυντής Δημοτικού Ωδείου Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι πολιτιστικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στη Βέροια (Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού, Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο και Κέντρο Πολιτιστικών Πρωτοβουλιών και Επικοινωνίας) έχουν διαδραματίσει μέχρι σήμερα ένα σημαντικό ρόλο, ιδιαίτερα στον τομέα της πολιτιστικής υποδομής. Σήμερα όμως κατά την εκτίμησή μου παρουσιάζουν ένα πεπερασμένο ή ξεπερασμένο προφίλ, έναν ιδεολογικό και αισθητικό κάματο, όπως συμβαίνει με το σύνολο σχεδόν των πολιτιστικών φορέων της χώρας μας, που με δυσκολία ή τουλάχιστον χωρίς θεαματικά αποτελέσματα προοπτικών θα μπορούσαν να βηματίσουν στις πολιτιστικές απαιτήσεις του αιώνα που ανατέλλει και αυτό γιατί είναι καθηλωμένοι σε αναχρονιστικά δομικά και λειτουργικά μοντέλα, που οι επιμέρους παρεμβάσεις συνήθως δεν αρκούν να δώσουν μια συνολική πρόταση πολιτισμού.

Η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού με κύριο αντικείμενο πολιτιστικής δράσης την αισθητική παιδεία (Ωδείο, Σχολές χορού κ.λ.π.) και την ανάπτυξη συμβατικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων, άλλοτε μικρότερης και άλλοτε μεγαλύτερης σημασίας και εμβέλειας δεν μπορεί να αποτελέσει από μόνη της μια εκρηκτική προωθητική δύναμη των πολιτιστικών προϊόντων και γεγονότων με πλατύτερους γεωγραφικούς και αισθητικούς ορίζοντες.

Το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο ακολουθώντας ένα στατικό λειτουργικό μοντέλο κινδυνεύει να παγιώσει μια καλλιτεχνική δράση ρουτίνας που ταλανίζεται ανάμεσα στην παρηγορική υποαπασχόληση ηθοποιών και το χαρακτήρα επαρχιακού θιάσου.

Το Κέντρο Πολιτιστικών Πρωτοβουλιών και Επικοινωνίας από τη μία φαίνεται ανίκανο να ξεπεράσει το στερεοτικό σύνδρομο του αθηνοκεντρισμού και να αποτελέσει μια αυτοδύναμη συνιστώσα των οραματισμών της περιφέρειας και από την άλλη στις μέχρι τώρα δραστηριότητές του κινήθηκε στη διατεταγμένη φιλοσοφία και σκοπιμότητες του δικτύου πόλεων, που σίγουρα δεν μπορεί να εγκλωβίσει την αισθητική και γενικότερα πολιτιστική διαστολή της περιφέρειας.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις και προβληματισμοί διαστέλλονται από το γεγονός ότι στην επικράτεια ο πολιτισμός αντιμετωπίζεται ως μια μονομερής συνιστώσα καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και όχι ως μια συνισταμένη των μορφών της κοινωνικής συνείδησης που ενδημούν παθητικά ή ενεργητικά σε ένα κοινωνικό και γεωγραφικό χώρο προσδίδοντας στο περιεχόμενό του έναν καταλυτικό ρόλο, που χειραγωγεί το άτομο στο κοινωνικά αναγκαίο, τη συμπεριφορά στο ηθικά αποδεκτό και την πολιτική πράξη στη συνέπεια της ιδεολογίας με τελικό αποτέλεσμα την απομάκρυνση από στοιχεία ηθικής εντροπίας που παρασιτούν σε οριακές εκφάνσεις της καθημερινότητας. «Πολιτισμός δεν είναι οι εκδηλώσεις που χρηματοδοτούνται από το ομώνυμο υπουργείο, ούτε τα κρατικά μουσεία και τα μέγαρα μουσικής, ούτε η αδολεσχία ρομαντικών διανοουμένων. Πολιτισμός είναι το καθολικό λαϊκό φρόνημα και η έμπρακτη έκφρασή του, είναι ο τρόπος με τον οποίο ο πολίτης νοηματοδοτεί την καθημερινότητά του, ιεραρχεί τις ανάγκες του και αξιολογεί τους στόχους του» (Χ. Γιανναράς: Ιχνηλασία νοήματος, 1998).

Σε όλα τα παραπάνω αν συνοψολογηθεί η οικονομική ασφυξία που συχνά χαρακτηρίζει κάθε πολιτιστική δράση γίνεται αντιληπτό πως δεν υπάρχουν περιθώρια για θεματικούς και οικονομικούς κερματισμούς, ιδιαίτερα σε μια μικρή περιφερειακή πόλη όπως η Βέροια.

Η μονομέρεια ακόμα των σύγχρονων τεχνοκρατών, που σε μια επιδημική μορφή από το χώρο της πολιτικής και της οικονομίας έχουν παρεισφρύσει και στο ζωτικό χώρο του πολιτισμού, τις τέχνες και τα

γράμματα, να αξιολογούν και να ιεραρχούν μόνο τα μέσα και όχι το περιεχόμενο και τις προτεραιότητες των σκοπών («Paulo majora sapimus», Βιργίλιος) απογυμνώνει τον πολιτιστικό χώρο από τα παραγωγικά στοιχεία, προβάλλοντας τα ανδρείκελα του μεταπρατισμού με απώτερο αποτέλεσμα η ιδεολογική βάση του πολιτισμικού χώρου να οδηγείται σε ένα μερκαντιλιστικό μοντέλο ανάπτυξης. Και μόνο αυτή η διαμαρτυρία στην πολιτιστική ανάπτυξη επιβάλλει έναν οραματισμό των στόχων και όχι μια απλή τεκμηρίωση των μέσων.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Το πολιτιστικό τοπίο όπως διαμορφώνεται σήμερα έχει να επιδείξει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

1. Ραγδαία εξέλιξη των μέσων που μετέρχονται οι αξονικοί φορείς του πολιτισμού (γενική και ειδική καλλιτεχνική παιδεία) οδηγεί σε μια εγκατάλειψη των παραδοσιακών πρακτικών με την αξιοποίηση της τεχνολογίας της πληροφορικής. Το παραδοσιακό σχολείο, φροντιστήριο, ωδείο κ.λ.π. σύντομα θα αποτελέσουν γραφικούς και μουσειακούς εκπαιδευτικούς χώρους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μετάθεση της κοινωνικότητας του εκπαιδευτικού χώρου στο ψυχαγωγικό περιβάλλον, όπου θα πρέπει να φιλοξενηθεί και η παιδεία (γενική και αισθητική).

2. Περιθωριοποίηση των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων με την αναγωγή των οικονομικών μεγεθών σε καταλύτες συνύπαρξης των λαών, ώστε μέσα από την οικονομική ενοποίηση να επέλθει αφομοίωσή τους σε ένα αφηρημένο, απροσδιόριστο και χωρίς ιστορικά ερείσματα μοντέλο πολιτισμού. Οι αρχιτέκτονες αυτής της προοπτικής παραγνωρίζουν, βέβαια, ότι στον αιώνα μας οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες υποκρύπτονται στο υπόβαθρο εθνικών ή υπερεθνικών συγκρούσεων καθότι δεν αρκεί η οικονομική ευημερία μιας θρησκευτικής ή εθνικής οντότητας να αμβλύνει τη θρησκευτική ή εθνική της συνείδηση.

«Η σύγχρονη εποχή ανακαλύπτει ως κατευθυντήριο κοινωνικοοικονομικό ιδεώδες την οργανική σύνθεση των homo politicus, homo moralis και homo economicus στον homo humanitarius, ή καλύτερα, απλώς στον άνθρωπο, χωρίς προσδιορισμούς» (Α. Κανελλόπουλος: Σύγχρονες οικονομικές σκέψεις των Αρχαίων Ελλήνων).

3. Σταδιακή μετάθεση της συλλογικής ύπαρξης που αποτελεί το συνεκτικό αρμό της κοινωνικότητας στο νοησιарχικό ατομικισμό και εγωκεντρισμό του ευρωπαϊκού ορθολογισμού που επαγγέλλονται μια επίπλαστη και μοναχική ελευθερία, αγνοώντας πως η συλλογικότητα αποφορτίζει τη συνείδηση από τη δουλεία της ανάγκης και οδηγεί το άτομο από την αυθαιρεσία στην ελευθερία της συλλογικής συνείδησης. Μέσα σ' αυτό το χώρο της αντιπαλότητας του ατομικού με το συλλογικό γίνεσθαι ο πολιτισμός ισορροπεί τις αντιθέσεις και οδηγεί στην υπέρβαση της κρίσης με την αποθέωση της συνοχής.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Η σκιαγράφηση του πλαισίου και των προβληματισμών ενός κοινωνικού και πολιτισμικού χώρου αποτελεί το ιδεολογικό φορτίο για τη διαμόρφωση ενός υπαρκτού πολιτικού γίνεσθαι που κύρια χαρακτηριστικά του θα είναι η γεωγραφική υπέρβαση χωρίς την άρνηση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, ο κοινωνικός χαρακτήρας χωρίς την απαξίωση της προσωπικής ανάγκης και η αξιοποίηση των τεχνολογικών κατακτήσεων της εποχής μας χωρίς την απόρριψη των παραδοσιακών μέσων. Η ισορροπία αυτών των αντιθέσεων θα οδηγήσει στο μεγάλο άλμα με τη μέγιστη αξιοποίηση των μέχρι σήμερα κατακτήσεων.

ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

1. Συγκρότηση μικρού ορχηστρικού σχήματος (αρχικά ορχήστρα εγχόρδων) (15 περίπου άτομα) με επιλογή των μελών με αυστηρό διαγωνισμό που οι λεπτομέρειες θα προσδιορισθούν με την προκήρυξη του. Αρχικός στόχος θα είναι η πραγματοποίηση 4 προγραμμάτων συναυλιών που θα μπορούσαν να διακινήθουν και στον ευρύτερο χώρο του δικτύου ή ακόμα στο πλαίσιο της ανάπτυξης ενός βαλκανικού ή ευρωπαϊκού δικτύου πολιτιστικής δράσης, όπως επίσης και η είσοδός του στο χώρο της δισκογραφίας σε σχέση με την τεχνολογική υποδομή που θα αναπτυχθεί στον τομέα της ηχογράφησης και αναπαραγωγής του ήχου. Το ορχηστρικό συγκρότημα μπορεί να διευρύνεται και να συνεργάζεται με άλλα σχήματα π.χ. χορωδία ή θέατρο για την παραγωγή μεγάλων παραστάσεων ή ακόμα και όπερας. Τα μέλη του ορχηστρικού συγκροτήματος μπορεί να αξιοποιούνται και ως καθηγητές των εκπαιδευτικών μουσικών ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται ή θα δραστηριοποιηθούν μελλοντικά στο χώρο, όπως επίσης και ανάστροφα οι σπουδαστές θα αφομοιώνονται σταδιακά στο ορχηστρικό σύνολο.

Στη βάση αυτών των προοπτικών επιβάλλεται μια αναδιάρθρωση και αναβάθμιση των διαφόρων ερασιτεχνικών χορωδιακών σχημάτων ώστε να γίνει εφικτή η συνεργασία ενός αναμορφωμένου χορωδιακού σχήματος με το ορχηστρικό σύνολο.

Το προβλεπόμενο οικονομικό κόστος για τη δραστηριοποίηση ενός τέτοιου ορχηστρικού συνόλου ανέρχεται στο ποσό των 10.000.000 δρχ. το χρόνο και μπορεί να διασφαλισθεί από αυτοχρηματοδότηση (έσοδα συναυλιών, ηχογραφήσεων κ.λ.π.) με μια ισχυρή διαχείριση (management), χορηγίες από ιδιώτες ή ιδρύματα, ενισχύσεις από χρηματοδοτικά προγράμματα της Ε.Ε., το κράτος και τις τοπικές πολιτικές αρχές (δήμος, νομαρχία, περιφέρεια).

Η ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης και με ξεχωριστά διαρθρωτικά και αισθητικά στοιχεία προοπτικών πρότασης θα ενεργοποιήσει την κρατική συμπεριφορά στην ακαμψία που τη διακρίνει για τη χρηματοδότηση έργων πολιτιστικής υποδομής.

2. Ανάπτυξη πληροφορικού δικτύου πολιτισμού και παιδείας. Το δίκτυο αυτό θα μπει σε διαύλους επικοινωνίας με πολιτιστικά και εκπαιδευτικά κέντρα (τράπεζες πληροφοριών, πολιτιστικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα, βιβλιοθήκες και κάθε πολιτιστικό γεγονός που βρίσκεται στο χώρο της πληροφορικής και της επικοινωνίας) της Ευρώπης και των άλλων ηπείρων και θα εξελιχθεί σε ένα κομβικό σταθμό υποδοχής και διασποράς των πολιτιστικών αγαθών όχι μόνο σε τοπικό επίπεδο, αλλά και σε όλη την επικράτεια. Από την άλλη θα μπορέσει να διοχετεύσει στις λεωφόρους της διεθνούς επικοινωνίας το πολιτικό γίνεσθαι της χώρας μας προβάλλοντας ιδιαίτερα τα πολιτισμικά στοιχεία του σύγχρονου ελληνικού χώρου, ώστε να διοχετευθεί προς τα έξω η πραγματική ταυτότητα του ελληνικού πνεύματος και να διαλυθεί το επίπλοστο προσωπείο του που η μεσαιωνική Ευρώπη αφομοίωσε στρεβλά στην αντιπαράθεσή της (και όχι συνεκτική αποδοχή) με την κλασσική αρχαιότητα.

Το δίκτυο αυτό της επικοινωνίας σε τοπικό επίπεδο θα μπορούσε να προχωρήσει σε επαναστατικές ανατροπές των παραδοσιακών μέσων προσέγγισης της γενικής και αισθητικής παιδείας α. με την οργάνωση ειδικού χώρου πολυμέσων και επικοινωνίας (σύγχρονη βιβλιοθήκη στην οποία η επικαιρότητα τρέχει γρηγορότερα από τη γνώση) και β. με τη σύναψη προγραμματικής σύμβασης με το Υπουργείο Παιδείας ή τις τοπικές εποπτεύουσες αρχές της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την προώθηση του πολιτιστικού αγαθού σε μια σύγχρονη μεταμόρφωση των αποστεωμένων από άποψη ενδιαφέροντος μέσων της γενικής παιδείας.

ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Η ενασχόλησή μας με ένα συγκεκριμένο τομέα της καλλιτεχνικής πολιτιστικής δράσης, τη μουσική, Δε σημαίνει την αυτιστική περιχαράκωση στους νάρθηκες της εξειδίκευσης, γιατί ο πολιτισμός αποτελεί ένα συνολικό αισθητικό, κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό χώρο, όπου ο τεχνοκρατικός κερματισμός θα πρέπει να αποτελεί στοιχείο της συνολικότητας σύμφωνα με το Αριστοτελικό πρότυπο (χωρίς εκάστου των ειδών εν τοις μορίοις).

Τέτοιου είδους, βέβαια, νοηματική διαστολή του μέρους προς το όλο ή συστολή του όλου προς το μέρος που επιφανειακά εκδηλώνει μια μυωπική αντίφαση, αλλά στο βάθος υποκρύπτει μια αναγκαία συναλληλία υπάρχει στα γενεσιουργά βήματα της ανατολικής θεολογίας και φιλοσοφίας, που δεν μπόρεσε να διεισδύσει στο δυτικό παραπέτασμα του ορθολογισμού.

Με έρεισμα τις παραπάνω σκέψεις θα επιθυμούσα να προτείνω τις παρακάτω δραστηριότητες:

1. Η υποδομή της Βέροιας, ιδιαίτερα μετά την ολοκλήρωση των νέων κτιριακών εγκαταστάσεων του Συνεδριακού Κέντρου - Θεάτρου της δίνει μια πρωτοπορία όχι μόνο στο χώρο της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας αλλά και πανελλήνια, με αποτέλεσμα να μην αποτελεί θράσος και πρόκληση η διεκδίκηση μιας διοργάνωσης στα πλαίσια της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας, π.χ. σε σχέση με τη μουσική ένας διεθνής διαγωνισμός νέων καλλιτεχνών (σε κάποιο συγκεκριμένο ή σε διάφορα όργανα), συγκροτημάτων παραδοσιακής ή θρησκευτικής μουσικής με αξιοποίηση του πλούσιου εκκλησιαστικού βυζαντινού χώρου κ.λ.π.

2. Η καταλυτική για τις οικονομίες και πιθανόν διαλυτική για τα αρχέτυπα των εθνικών πολιτισμών ευρωπαϊκή ενοποίηση, που βασίστηκε σε απόλυτα οικονομικά κριτήρια παραγωνίζοντας τους πολιτισμικούς θεσμούς κάνει επιτακτική μια διερεύνηση του προβληματισμού για το ρόλο των εθνικών πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Η σύγχρονη οικονομική σκέψη αφού ξεπέρασε το ημιανοπτικό σύνδρομο της απόλυτης οικονομετρίας φαίνεται να μεταθέτει τις προοπτικές της ανάπτυξης σε ανθρωποκεντρικά πρότυπα στο επίκεντρο των οποίων βρίσκεται η ανθρώπινη ευτυχία και όχι η ευημερία απρόσωπων οικονομετρικών παραγόντων και αριθμών, παλινδρομώντας με αυτόν τον τρόπο από τον φετιχισμό των πραγμάτων στον αριστοτελικό

ανθρωποκεντρισμό «Φανερόν τοίνυν ότι πλείων η σπουδή της οικονομίας περί τους ανθρώπους ἢ περί των αψύχων κτήσιν, και περί την οικονομίας περί τους ανθρώπους ἢ περί την των αψύχων κτήσιν, και περί την αρετήν τούτων ἢ περί την της κτήσεως, ὃν καλούμεν πλούτον και των ελευθέρων μάλλον ἢ δούλων» (Αριστοτέλης: Πολιτικά).

Στην κρίσιμη αυτή αριστοτελική διάκριση εστιάζεται και η πολιτιστική διάσταση της οικονομίας που θα την απαλλάξει από τη βαρβαρότητα του μονεταρισμού ή μερκαντισμού. Θα τολμούσα να πω πως θα αποτελούσε πολιτιστική κατάκτηση αν ο πολιτικός ηγέτης μιας χώρας χρησιμοποιούσε ως δείκτη για την ευημερία της όχι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν αλλά την ευτυχία των πολιτών της.

Με αφετηρία αυτές τις σκέψεις θα ήταν χρήσιμη και επίκαιρη η διοργάνωση ενός συνεδρίου με ανάλογο θέμα με συμμετοχή ανθρώπων του πνευματικού και καλλιτεχνικού χώρου, πολιτικών και εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΕΙΔΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Η ειδική πολιτιστική δράση προϋποθέτει την απρόσκοπτη λειτουργία και παραπέρα ανάπτυξη μηχανισμών υποδομής, όπως είναι αυτοί που μέχρι σήμερα δραστηριοποιήθηκαν στην πόλη μας π.χ. Ωδείο, Σχολή χορού, Θέατρο, Σχολή θεάτρου κ.λ.π.

Το Δημοτικό Ωδείο για το οποίο έχω και την άμεση αντίληψη και ευθύνη να εκφρασθώ από χρόνια έχει αναπτύξει ένα σύγχρονο και με υψηλές απαιτήσεις πρόγραμμα μουσικών σπουδών. Σήμερα όμως βρίσκεται στη δυσάρεστη θέση να απειλείται από τα μαξimalιστικά και συγκεντρωτικά μοντέλα μουσικής εκπαίδευσης που μια μικρή ομάδα γραφειοκρατικών υπαλλήλων του Υπουργείου Πολιτισμού και συμβούλων κατ' επάγγελμα και κατ' εξακολούθηση κατόρθωσε να προωθήσει, ώστε να μην μπορώ να αντισταθώ να μπω στον πειρασμό να αναπολήσω το δέος του ποιητή «Γιατί κάθε μειράκιο με αισθητήρια μέτρα και ελεεινό γούστο, αλλά με απεριόριστη διανοητική ατασθαλία - ... ο Έλληνας είναι έντονο διανοητικό - θα μπορεί να στηρίξει τις μεγαλύτερες ανοησίες, δηλαδή τον μετριότατο υποκειμενισμό του, στη δήθεν αντικειμενικότητα του πνεύματος» (Σεφέρης: το τέλος ενός διαλόγου - Δοκιμές).

Πρακτικά μια ειδική πολιτιστική δράση στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης θα μπορούσε να οριοθετηθεί από δραστηριότητες που εμπεριέχονται στις παρακάτω προτάσεις:

1. Δρομολόγηση διαδικασιών με το Υπουργείο Παιδείας για τη διεύρυνση του μουσικού εκπαιδευτικού χώρου με ίδρυση και λειτουργία Μουσικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της βαθμίδας των ΑΕΙ ή ΤΕΙ.

2. Σε συνεργασία με μεγάλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ευρώπης και οικονομική στήριξη από ευρωπαίους ή εθνικούς πόρους ίδρυση και λειτουργία Θερινής Ακαδημίας Μουσικών Σπουδών στα πλαίσια της πολιτικής της ευρωπαϊκής συνεργασίας.

3. Ανάπτυξη ειδικού τμήματος μουσικής βιβλιοθήκης ως μέρος του χώρου των πολυμέσων της πληροφορικής και επικοινωνίας.

Η βιβλιοθήκη αυτή θα έχει συμβατικό (βιβλία, CD's κ.λ.π. μέσα) και ηλεκτρονικό τμήμα με ανάπτυξη χώρου αναγνωστηρίου και ακρόασης και δυνατότητες δανεισμού. Ο τομέας αυτός έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το χώρο του μουσικού πολιτισμού, γιατί η σχετική θεματολογία καταλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος της διεθνούς παραγωγής στη διακίνηση του γνωστικού υλικού της πληροφορικής.

4. Συνέχιση και θεσμοθέτηση διεθνών σεμιναρίων με αντικείμενο την ειδική (όργανα) και γενική μουσική εκπαίδευση.

5. Ανάπτυξη προγραμμάτων διαβαλκανικής συνεργασίας στο χώρο του μουσικού πολιτισμού.

6. Καθιέρωση τομέα Ελευθέρων Σπουδών Μουσικής που με βραχύχρονης διάρκειας προγράμματα θα δημιουργήσει έναν ιστό πολιτιστικής υποδομής στο ευρύτερο κοινό.

7. Προβολή των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων σε μαζικούς χώρους (π.χ. σχολεία) ώστε το πολιτιστικό αγαθό από παθητικό προσκύνημα περιχαρακωμένων εκθεσιακών χώρων να γίνει ενεργητικός φορέας της πολιτιστικής δράσης.

8. Η μουσική παιδεία με τις οικονομοτεχνικές ιδιαιτερότητές της (αυξημένος χρόνος παροχής υπηρεσιών σε μικρό αριθμό μαθητών) δημιουργεί απαιτήσεις υψηλού κόστους που καλούνται να καταβάλουν επιμεριστικά οι μαθητές και η δημοτική αρχή. Αυτό από τη μια επιβαρύνει τον εύθραυστο οικογενειακό προϋπολογισμό και από την άλλη περιορίζει τη δημοτική αρχή από την ανάπτυξη προγραμμάτων ευρύτερης εμβέλειας. Για το λόγο αυτό είναι δυνατόν να αναπτυχθεί ένα πρόγραμμα μουσικής εκπαίδευσης χαμηλού κόστους με τις δυνατότητες που περιγράφονται στις προτάσεις της σύσκεψης των καθηγητών του Δημοτικού Ωδείου της 1.7.1998.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η διασφάλιση μιας επαρκούς κινητικότητας όλων των παραπάνω πολιτιστικών πρακτικών απαιτεί πρώτιστα μια άρτια και ευέλικτη διοικητική και καλλιτεχνική διαχείριση (management) από αυτόφωτα με συγκροτημένη ιδεολογία και λογισμό και χωρίς κεντρογενείς διαπλοκές άτομα ή ετερόφωτους μεταπράτες των πολιτιστικών αγαθών. Τα άτομα αυτά θα προσδιορίσουν το ιδεολογικό στίγμα του πολιτιστικού περιεχομένου με επίκεντρο την ανάπτυξη και προβολή της περιφέρειας ως αυτοδύναμης συνιστώσας του πολιτισμού και δεν θα αποτελέσουν παθητικούς φορείς της διακίνησης πολιτιστικών προϊόντων του κέντρου προς την περιφέρεια. Θα εξασφαλίσουν την απρόσκοπτη ροή του πολιτιστικού γίνεσθαι με την αρτιότητα της οργάνωσης, την προβολή και την επικοινωνία, ώστε τελικά οι προοπτικές του πολιτισμού να κατευθυνθούν στη μεγιστοποίηση του *être* και όχι του *avoir*.

Θέλω να πιστεύω πως οι σκέψεις αυτές εκφράζουν την αγωνία της ευθύνης ενός λειτουργού του πολιτισμού στο τοπικό χώρο και ενός πνευματικού ανθρώπου που καθημερινά παρακολουθεί πως στην Ελλάδα του 20ου αιώνα έχει αναχθεί σε Μεγάλη Ιδέα η αφηρημένη αυθεντία του Μάαστριχ. Μια ιδέα που δεν επωάζεται στο θερμοκήπιο των πολιτισμικών και πολιτιστικών αξιών, αλλά σφυρηλατείται στα χαλκεία των οικονομικών μεγεθών.

Οι σκέψεις αυτές αντικατοπτρίζουν τον εφιάλτη μιας διαίσθησης ότι η πολιτισμική μας ταυτότητα, υπερηφάνεια και λεβεντιά καθημερινά συρρικνώνονται από τις γονυκλισίες στην ιησουίτικη υποκρισία και τους βαρβαρικούς κλώνους της Ευρώπης με απώτερο αποτέλεσμα την μετανάστευση της ελληνικής συνείδησης από τη βασιλεία της Ανατολής στα γκέτο των παρυφών του δυτικού πολιτισμού.

Οι σκέψεις αυτές αποτελούν μια απόπειρα συγκατοίκησης του πολιτισμού και της πολιτικής που στις μέρες μας γίνεται όλο και πιο προβληματική και αν ακόμα περιστασιακά επιβιώνει, η επιβίωσή της αποτελεί ένα γάμο από συμφέρον. Η διάσταση του πολιτιστικού γίνεσθαι και της πολιτικής πράξης περιθωριοποιεί το πρώτο και παρασύρει τη δεύτερη σε πρακτικές κοινωνικής και ηθικής ρευστότητας που παρασιτούν σε οριακές εκφάνσεις της. Η δημιουργική πρωτοπορία και οι προοπτικές αναστέλλονται από την αποδέσμευση αρχέγονων ορμέμφυτων από το υποσυνείδητο της πολιτικής, αφού υποβαθμίζονται οι ανώτερες πνευματικές λειτουργίες των αναστολών που ολοκληρώνονται στον πολιτιστικό χώρο, με βέβαιη συνέπεια τον πολιτικό αμοραλισμό που αποτελεί την ανώτερη μορφή ηθικού αμοραλισμού, γιατί στο χώρο της πολιτικής αναδεικνύονται μαζικοποιημένες προβολές των ατομικών σχέσεων.

Οι σκέψεις αυτές αποτελούν μια προσπάθεια απεγκλωβισμού από την τραγική πραγματικότητα ότι ο επαναστατημένος πνευματικός πρωτοπόρος του παρελθόντος βρίσκεται στην άμυνα με την αξιοπρέπεια της σιωπής, ιερούργώντας την πνευματική του συνέπεια με το στίχο από το Μυθιστόρημα του Σεφέρη «Εμείς που τίποτε δεν είχαμε θα τους διδάξουμε τη γαλήνη».

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ ΤΜΗΜΑΤΑ 1998 - 1999

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ

- Μουσική προπαιδεία
- Πιάνο, κιθάρα, πνευστά (φλάουτο, όμποε, κλαρινέτο, φαγκότο, σαξόφωνο, κόρνο, τρομπέτα, τρομπόνι)
- Έγχορδα (βιολί, βιολοντσέλο, βιόλα, κοντρα μπάσο)
- Κλασικό και έντεχνο τραγούδι
- Ακκορντεόν, μπουζούκι
- Ηλεκτρική κιθάρα, Jazz σαξόφωνο, μοντέρνα κρουστά
- Παραδοσιακά όργανα:
 - κρουστά (τουμπερλέκι, κουτάλια κ.λ.π.)
 - κλαρίνο, λαούτο, ούτι
- Ανώτερα θεωρητικά και σύνθεση
(Ωδική, Αρμονία, Αντίστιξη, Ενοργάνωση, Φούγκα, Σύνθεση)

ΣΧΟΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΑΡΜΟΝΙΟΥ - SYNTHESIZER ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

τμήματα:

- MIDI εφαρμογές
- Προγραμματισμός και σύνθεση ήχου με ψηφιακά και αναλογικά synthesizers
- Ηχοληψία και τρόποι εγγραφής
- Λογική και λειτουργία μουσικών προγραμμάτων στον Η/Υ
- Οργάνωση Midi Studio - Home Studio
- Ειδικά τμήματα προγραμματισμού Computer πάνω σε μουσικά προγράμματα
- Γνωριμία με τις μουσικές εφαρμογές στο χώρο της ψηφιακής τεχνολογίας

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

τμήματα:

- Για παιδιά προσχολικής - νηπιακής ηλικίας
- Για μαθητές 6 - 9 ετών
- Για μαθητές 9 - 12 ετών
- Εφήβων - ενηλίκων για αρχάριους
- Εφήβων - ενηλίκων για προχωρημένους
- Προετοιμασίας εφήβων - ενηλίκων για τη Σχολή Καλών Τεχνών
- Τμήμα Ιστορίας της Τέχνης Εφήβων - Ενηλίκων

ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΧΟΡΟΥ

τμήματα:

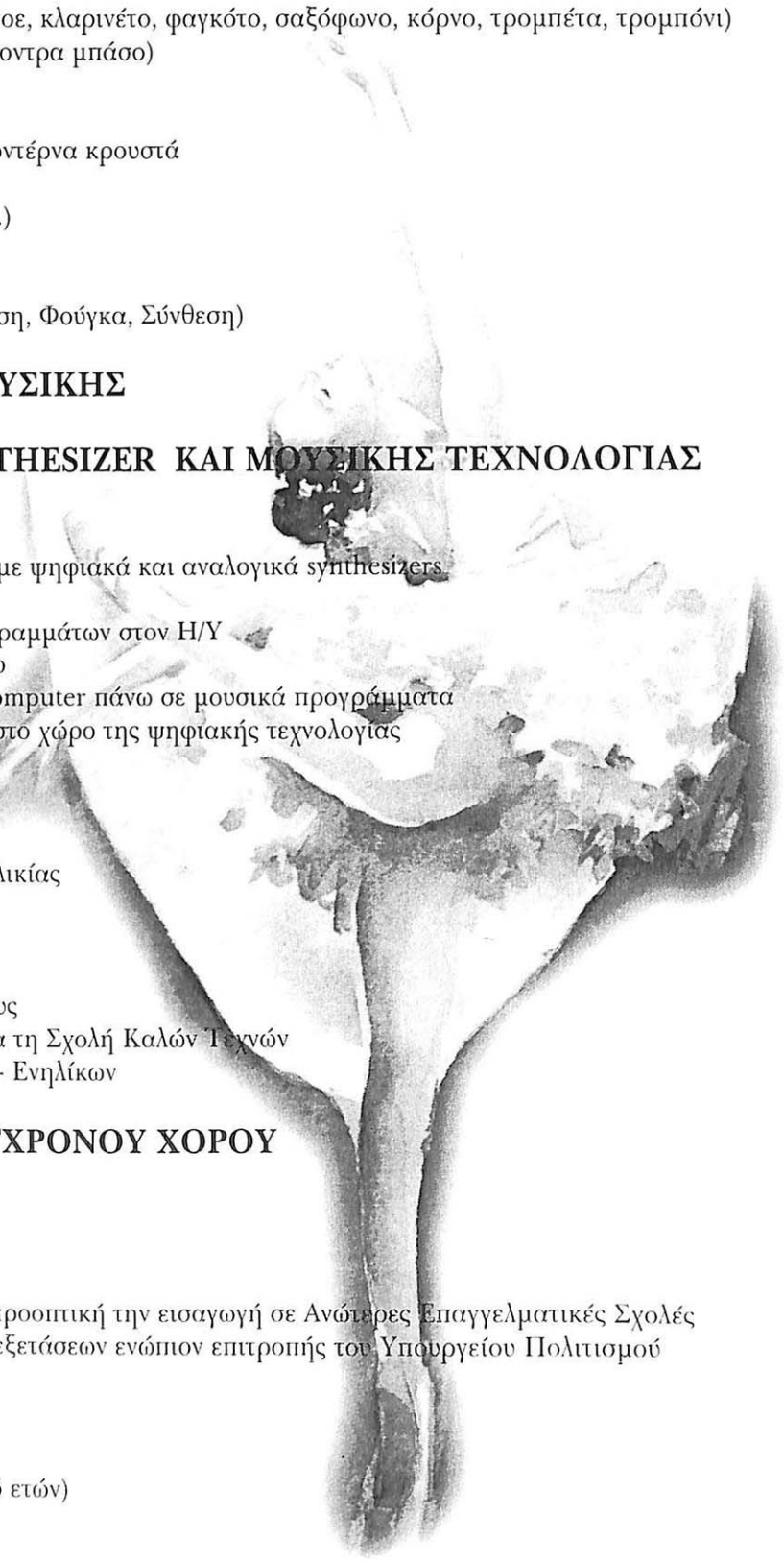
- Ρυθμικής αγωγής
- Μπαλέτου
- Σύγχρονου χορού - Τζαζ

Λειτουργούν τμήματα ερασιτεχνικά με προοπτική την εισαγωγή σε Ανώτατες Επαγγελματικές Σχολές Χορού, στις οποίες εισάγονται κατόπιν εξετάσεων ενώπιον επιτροπής του Υπουργείου Πολιτισμού

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

τμήματα:

- εκμάθησης παιδικά (για παιδιά από 6 ετών)
- εκπροσώπησης
- εκμάθησης ενηλίκων

ΧΟΡΩΔΙΕΣ

- παιδική χορωδία
- βυζαντινή χορωδία
- χορωδία ενηλίκων
- παραδοσιακή χορωδία

ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ

Συμμετέχουν παιδιά από 8 ετών και άνω

- Τμήμα Εκμάθησης Πνευστών και Κρουστών Μουσικών Οργάνων.
- Εκμάθηση βασικής θεωρίας της μουσικής.

ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ανερχόμενο συλλογικό τμήμα της Δ.Ε.Π.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ

Λειτουργούν τμήματα από 8 ετών και άνω

- Χειρισμού: Λειτουργικά τμήματα Microsoft office (Word, Excel, Access)
- Προγραμματισμών: όλων των επιπέδων
- Χρήση Λογιστικών Εφαρμογών

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

- Επιτραπέζια αντισφαίριση
- Σκάκι
- Αθλητικά τουρνουά

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ - ΕΦΗΒΟΥΣ - ΝΕΟΥΣ

Πρόγραμμα Δράσεων

- Ομάδες γονέων
- Εργαστήρια δημιουργίας για νέους (εφημερίδα, ραδιόφωνο κ.ά.)
- Συνεργασία με φορείς (σχολεία, σύλλογοι, νοσοκομεία κ.ά.)
- Συμβουλευτική αγωγή - ψυχολογική υποστήριξη (ατομικά ή ομαδικά)
- Έρευνα με σκοπό την καταγραφή θεμάτων που αφορούν τους νέους του Ν. Ημαθίας
- Συνεργασία με τα μέλη του Δικτύου Κοινωνικής υποστήριξης Νέων της Γ.Γ.Ν.Γ.
- Ομάδες υποστήριξης (Art Therapy κ.ά.)

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΒΕΡΟΙΑΣ**

Ένα νέο πρόγραμμα φοίτησης με χαμηλά δίδακτρα θα εφαρμοστεί από φέτος στο Δημοτικό Ωδείο Βέροιας.

Η διάρκεια φοίτησης είναι διετής και αφορά μόνο αρχάριους μαθητές οι οποίοι ενδιαφέρονται να παρακολουθήσουν τα παρακάτω τμήματα:

ΦΛΟΓΕΡΑ
ΦΛΑΟΥΤΟ
ΦΛΑΟΥΤΟ ΜΕ ΡΑΜΦΟΣ
ΚΛΑΡΙΝΟ
ΣΑΞΟΦΩΝΟ
ΧΑΛΚΙΝΑ ΠΝΕΥΣΤΑ
ΚΙΘΑΡΑ

ΒΙΟΛΙ
ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟ
ΠΙΑΝΟ
ΑΚΚΟΡΝΤΕΟΝ
ΜΠΟΥΖΟΥΚΙ
ΜΟΝΩΔΙΑ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Τα μαθήματα θα γίνονται σε τμήματα των τεσσάρων (4), εκτός από το τμήμα του μάνου που θα είναι ατομικό.

βιβλιοπαρουσιάσεις
βιβλιοπαρουσιάσεις

πολιτιστικά δρώμενα 44

martin herbert

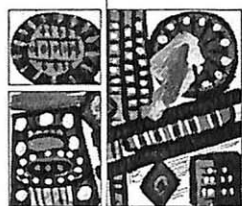
κοθηγητού ψυχολογίας πανεπιστημίου feicester, αγγλίας

ψυχολογικά προβλήματα

παιδικής ηλικίας

εφαρμοσμένη ψυχολογία 1α
επόμενη ελληνική έκδοση:
ιωάννης ν. παρσκειούπουλος
καθηγητής πανεπιστημίου αθηνών

9η ΕΚΔΟΣΗ

ελληνικά γράμματα

HERBERT MARTIN

Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας

Εφαρμοσμένη ψυχολογία
(Ελληνικά γράμματα)

Το παραπάνω βιβλίο είναι το πρώτο στην εκδοτική σειρά Εφαρμοσμένη ψυχολογία. Καλύπτει μια σειρά προβλημάτων της παιδικής ηλικίας, της περιόδου δηλαδή που το παιδί φοιτά στο 10ετές βασικό σχολείο (στο σημερινό νηπιαγωγείο, δημοτικό και γυμνάσιο) ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις ηλικίες μεταξύ του 6ου και 10ου έτους όταν το παιδί φοιτά στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Στα χρόνια αυτά οι απαιτήσεις, τόσο στο γνωστικό-μαθησιακό όσο και στον διαπροσωπικό-κοινωνικό τομέα, είναι ιδιαίτερα αυξημένες με αποτέλεσμα πολλά ψυχολογικά προβλήματα να εμφανίζονται για πρώτη φορά, ή άλλα που προϋπήρχαν να επιτείνονται. Μερικά από τα θέματα που πραγματεύεται ο συγγραφέας είναι: Γιατί και πως το παιδί γίνεται προβληματικό. Εξετάζονται τρεις μεγάλες κατηγορίες ψυχολογικών προβλημάτων, η υπερβολική αναστολή-νευρωτισμός, η αντικοινωνική συμπεριφορά και οι μαθησιακές δυσκολίες-χαμηλές επιδόσεις. Ταυτόχρονα από τους ίδιους τους γονείς. Τα βιβλία (2 τόμοι) αυτά δεν παρέχουν έτοιμες λύσεις και συνταγές οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά αποτελούν ένα είδος οδηγού για όσους θέλουν πραγματικά να κατανοήσουν την ατομικότητα του παιδιού και να το βοηθήσουν με υπομονή και συναίσθηση.

ΛΕΟ ΜΠΟΥΣΚΑΛΙΑ

Προσωπικότητα
και
Ολοκλήρωση

*Συγγραφέας των βιβλίων
ΝΑ ΖΕΙΣ, Ν' ΑΓΑΠΑΣ ΚΑΙ
ΝΑ ΜΑΘΑΙΝΕΙΣ
ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ 9 ΓΙΑ ΤΟΝ
ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ

Εκδόσεις Γλάρος

BUSCALIA LEO

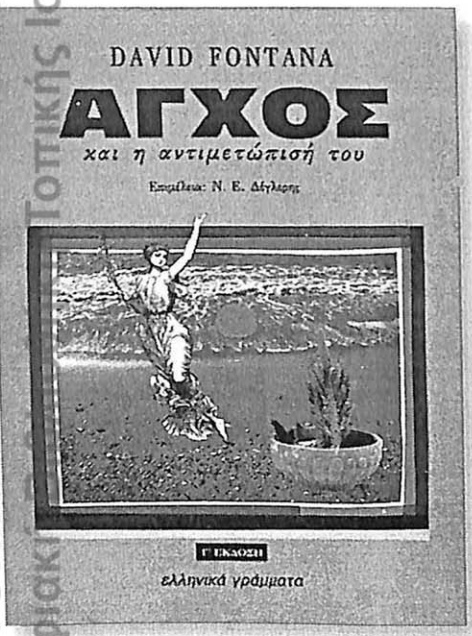
Προσωπικότητα και ολοκλήρωση

(Γλάρος)

Η εργασία αυτή δεν είναι παρά μια ελάχιστη προσπάθεια εξύμνησης της προσωπικότητας, αυτής ακριβώς της ανθρώπινης κατάστασης που μόνο αν βιωθεί ολοκληρωμένα και ενεργά, μπορεί πραγματικά να πραγματώσει την ομορφιά, τη δύναμη και το νόημα της ύπαρξης. Ένα θριαμβευτικό και αναζωογονητικό ταξίδι που έγραψε ένας εμπνευσμένος δάσκαλος της εποχής μας. Η προσωπικότητα, ο άνθρωπος σαν μοναδική οντότητα, ενταγμένος μέσα στο κοινωνικό σύνολο, ένα ξεκίνημα, μια πρόκληση για ανθρώπους, η αναζήτηση της ολοκλήρωσης, της αυτοανακάλυψης, της αυτοεκτίμησης και της προσωπικής ανάπτυξης, αλλαγής και πραγμάτωσης. Ο προορισμός ενός μικρού, εύθραυστου σπόρου που

ρίχνεται στον άνεμο. Μια πιθανή αρχή. Αν αναπτυχθεί, ή θα πεθάνει εξαρτάται από το που θα πέσει και πως θα ανατραφεί.

Η ωριμότητα όχι σαν στόχος αλλά σαν διαδικασία, η αληθινή σχέση που μπορεί να υπάρξει μόνο σαν συνδυασμός δυνάμεων και ενέργειας με άλλα ώριμα πρόσωπα για την ανάπτυξή τους. Μια διαρκής συμμετοχή στη δημιουργική διαδικασία για την ολοκλήρωσή μας.

DAVID FONTANA ΑΓΧΟΣ και η αντιμετώπισή του

τεχνικές καταπολέμησης του στρες
(Ελληνικά Γράμματα)

Το άγχος και το στρες αποτελούν ένα σύγχρονο φαινόμενο του δυτικού μας πολιτισμού και είναι σίγουρο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων που υποφέρουν απ' αυτό δεν έχει κάποιο τρόπο αντιμετώπισής του. Αυτό το κενό έρχεται να καλύψει το βιβλίο που προτείνουμε.

Μια πρόταση αλλαγής της ζωής μας. Με ιδιαίτερα κατανοητό τρόπο εξετάζει, αναλύει όλες τις πιθανές πηγές και αιτίες που προκαλούν το άγχος, καθώς και τις μορφές με τις οποίες εμφανίζεται. Παρέχει επιστημονική πληροφόρηση για τις οργανικές και τις ψυχολογικές του συνέπειες, αλλά κυρίως προσφέρει λύσεις.

Στόχος του συγγραφέα είναι να κατανοήσει ο αναγνώστης ότι υπάρχουν λύσεις για τον καθένα από εμάς. Να δώσει το μήνυμα ότι η ευτυχία μας, η ηρεμία μας, η υγεία μας και όλη η ζωή μας εξαρτάται από την ικανότητά μας να καταπολεμήσουμε το στρες που μας δημιουργεί η καθημερινότητά μας.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ
ΒΡΕΙΤΕ ΣΤΗ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
«Θ. ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ»

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Βοήθεια στο Σπίτι για Ηλικιωμένους

ΚΕΝΤΡΑ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ

«Κάποιος να τους χτυπήσει την πόρτα»

Υπάρχουν πόρτες που μένουν κλειστές.

Υπάρχουν άνθρωποι της 3ης ηλικίας που περιμένουν πίσω από αυτές και που χρειάζονται βοήθεια.

Ο Δήμος Βέροιας εφαρμόζει το σύγχρονης κοινωνικής αντίληψης Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι για Ηλικιωμένους», με τη συνεργασία και υποστήριξη των Υπουργείων Υγείας και Πρόνοιας, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, της ΚΕΔΚΕ και της ΔΕΤΟΠΟΚΑ.

Το Πρόγραμμα παρέχει σε μοναχικά, εξαρτημένα ηλικιωμένα άτομα, υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας στο σπίτι.

- Κοινωνική Εργασία
- Νοσηλευτική φροντίδα
 - Οικιακή βοήθεια
- Κοινωνική αλληλεγγύη

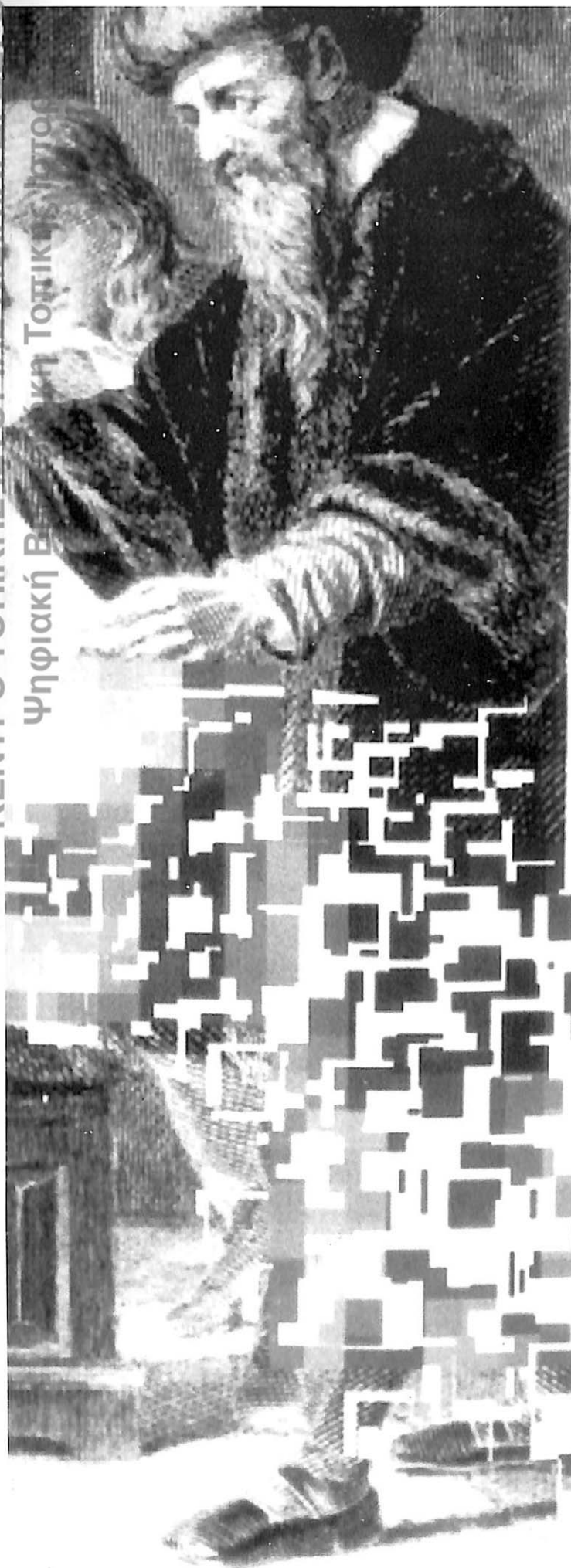
Η φροντίδα των ηλικιωμένων ατόμων είναι υπόθεση όλων μας.

Η εθελοντική βοήθεια των συμπολιτών μας είναι απαραίτητη.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

• **Α' ΚΑΠΗ Δήμου Βέροιας:** Αριστοτέλους 3,
Τηλ.: (0331) 28664

• **Β' ΚΑΠΗ Δήμου Βέροιας:** Μαυρομιχάλη 14,
Τηλ.: (0331) 66850

TYPE PRESS

Νίκος
Καραμαλίδης

Ν. ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ ΤΗΛ. 0331 - 90234 - 90339

ΑΙΘΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ «ΟΛΓΑΝΟΣ»

Ενας όμορφος χώρος για
Μουσικές
Βραδιές και Εκδηλώσεις
Πολιτιστικού Χαρακτήρα

Ολγάνου 19 Τηλ. 28.277
ΒΕΡΟΙΑ

